№ 162 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 26 ՅՈՒԼԻՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—3 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

№ 162 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 26 ՅՈՒԼԻՍԻ

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ։
Օգոստոսի 1-ից մինչև սեպտ. 1-ը 85 կ.։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ԳՐԻԳՈՐ և ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆՆԵՐՆ՝ իրանց ընտանիքներով՝ ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին իրանց թանգագին մօր՝

ՍՈՖԻԱ ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ամսիս 24-ին։ Ամբիծքն այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, հանգուցեալի բնակարանում (Պեսկօվսկայա և Պանասեվիչա փող. անկիւն, տուն Դանդուրօվի)։ Թաղման մասին կը յայտարարվի առանձին։ 1—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
„ԱՐՕՐ“
ամսագրի № 5—6-ը (մայիս-յունիս) հետևեալ բովանդակութեամբ.

1) ՍԱՒԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ . . . . . Յ. Սօլօվեանի
2) ՆԻՐՀՈՒՄ Է ԾՈՎԸ (բանաստ.) . Թարգմ. ռուս. Կ. Կրասիլնիկեանի
3) ԹՈՔԱԽՏԱԻՈՐԻ ՏՕՆԸ (էսկիզ) . . . Ս. ք. Ասլանեանի
4) *** (բանաստ.) Հ. Հէյնէից . Թարգմ. Դ. Նորեկի
5) «Է՞Յ, ԱՐՄԵԱՆՇԿԱ, ՈՒՐԱԽ ԲԱՆ...» . . . Լեւոն Գրիգորեանի
6) ՎԵՐՅՈՒՇ (բանաստ.) . . . . Միսակ Պետրոսեանի
7) ԵՐԱԶ, գրոյց Ի. Ս. Տուրգենևի . Թարգմ. Պօղոս Զաքարեանի
8) ԻՆՁ ՄԵՆԱԿ ԹՈՂԷՔ (բանաստ.) . . . Էմ-Օսի
9) ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ, Էմիլ Զօլայի . . Թարգմ. Սերմացանի
10) ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ, պատկեր 3 արարուածով . Գ. Բաշինջաղեանի
11) ԾԵՐՈՒՆԻՆ, Մաքսիմ Գօրկիյի . . Թարգմ. Արշ. Տէր-Յովհաննեանի
12) ԱՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ, դր. Իսաակ Թէյլըրի » Յովհ. Յակոբեանի
13) ՓՈԹՈՐԿԻՑ ԱՌԱՋ (բանաստ.) . . . Ս. Յովհաննիսեանի
14) ՕՍՄ. ՀԱՅԵՐԻ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ . . . Սարուխանի
15) *** (բանաստ.) Իզաբէլլա Գրինևսկայայից Թարգմ. Լեւոն Գրիգորեանի
16) ԳԱԲՐԻԷԼ ՔԱՀ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
17) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ . . . . Շաւարշի
18) Երեք նշանաւոր կորուստներ խաղաղասէրների բանակում . . . . Հ. Ա...ի
19) ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ. Պատմութիւն հայոց կամ Հայաստան Հ. Առաքելեանի
2—2

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
„Ս. Մ. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ ԵՒ Բ. Գ. ՕՋԱՆԵԱՆ“
ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ,
որի կանոնադրութիւնը Բարձրագոյնս հաստատված է յունիսի 10-ին 1912 թ., սրանով յայտնում է ի տեղեկութիւն ընդհանուրի, որ Ընկերակցութիւնը յուլիսի 1-ից 1912 թ. ձեռնարկել է իր գործունէութեան 1.200.000 րուբլի դրամագլխով։
Ընկերակցութեան Վարչութիւնը գտնվում է Վլադիկավկազում։
Վարչութեան դիրեկտորներ ընտրված են՝
ՍԵՐԳԷՅ ՄԱՐԿՕՎԻՉ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ, ԻՎԱՆ ԲՕՂԴԱՆՕՎԻՉ ՕՋԱՆԵԱՆ,
ԳՐԻԳՈՐ ԲՕՂԴԱՆՕՎԻՉ ՕՋԱՆԵԱՆ և ԻՎԱՆ ԻԼԻՉ ՎԱՎԻԼՕՎ։
Ընկերակցութիւնը կատարում է մանուֆակտուրային ապրանքների մեծաքանակ ու հատավաճառ առևտուր, և ունի՝

ՄԵԾԱՔԱՆ. ՎԱՃԱՌՔԻ ՊԱՀԵՍՏՆԵՐ
ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶՈՒՄ
ԳՐՕԶՆԱՅՈՒՄ
ԳԵՕՐԳԻԵՎՍԿՈՒՄ
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
ՔՈՒԹԱՅԻՍՈՒՄ
և տօնավաճառներում
ԳԵՕՐԳԻԵՎՍԿՈՒՄ
ԳՐՕԶՆԱՅՈՒՄ։

ՀԱՏԱՎԱՃԱՌ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ
ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶՈՒՄ
ԳԵՕՐԳԻԵՎՍԿՈՒՄ
ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
ՔՈՒԹԱՅԻՍՈՒՄ
ԱՐԴՕՆՍԿԱՅԱ կայար.
ՊՐԱՍԿՕՎԵՅԱ գիւղում։
առ. 524. 10—6

По умѣреннымъ цѣнамъ
Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ
ПОЛНОМѢРНЫЕ
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.
291. 50—24 (ն. կ.)

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է
Համալի Մասլախարձիրը
Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ
Գինն է 30 կոպ.
(Ճանապարհածախքով՝ 38 կոպ.)
Այս գրքի վաճառումից գոյացելիք գումարը յատկացվելու է «ՄՇԱԿԻ» ապահովութեան ֆօնդին։
Հասցէն՝ Тифлисъ, Ред. газ. „Мшакъ“, կամ Tiflis, Rédaction du journal arménien „Mschak“

ԿԱՐԻՔՆԵՐԻ ՁԱՅՆԸ

III

Նայեցէք Թիւրքահայ իրականութեանը և դուք կը տեսնէք, որ սարսափելի դժուար կացութիւն է ստեղծված ժողովրդի համար նրա տուրքերի վերաբերութեամբ։

Թէ պետական հարկը, թէ բազմատեսակ տուրքերը, թէ կալուածատիրական կապալաճանքները, միմեանց վրա կուտակված, գցել են Թիւրքահայ ժողովրդին անվերջ պարտականութիւնների այնպիսի մի սոսկալի ցանցի մէջ, որից ազատվելու համար անզօր են սովորական միջոցները և անհրաժեշտ է պետական միջամտութիւնը, որպէսզի բարեփոխվի տուրքերի բաշխման և տուրքերի հաւաքման ամբողջ սիստեմը և իրացվի ֆինանսական մի բարեկարգութիւն տուրքերի վերաբերութեամբ։

Թէև Թիւրքիայում օրէնքով գոյութիւն չեն ունեցել ճորտութեան և ճորտատիրութեանը յատուկ ու պատշաճ կալուածական յարաբերութիւններ, թէև օսմանեան օրէնսդրութիւնը փորձեր է արել ապահովել հողագործների մասնաւոր իրաւունքները, այնու ամենայնիւ իրապէս օսմանեան պետութեան շատ և շատ մասերում և մանաւանդ Թիւրքահայաստանի քիւրդաբնակ վայրերում գոյութիւն ունեն միջնադարեան կարգեր, որոնց շնորհիւ հողագործը յաճախ չափազանց ընկճված, ստրկական, կախեալ վիճակի մէջ է զգում իրան և հնար չունի աւելի բարւոք դրութիւն շահել իր համար առանց պետական և օրէնսդրական միջամտութեան։

Նոյն պատկերն է ներկայացնում իրաւագիտական և արդարադատական մասը Թիւրքիայի գաւառներում։ Թիւրքահայը չէ վստահում օսմանեան դատարաններին և աշխատում է խուսափել դատաստաններից, որովհետև չէ հաւատում թէ նա կարող կը լինի պաշտպանել այնտեղ ճշմարտութիւնը։

Այնուհետև՝ եթէ ուշադրութեամբ զննէք Թիւրքահայ իրականութիւնը, կը տեսնէք, որ ժողովուրդը անպաշտպան վիճակի մէջ է հիւանդութիւններ և վարակիչ ախտեր երևալու միջոցին, որովհետև շատ քիչ տեղերում կան հիւանդանոցներ և բժիշկներ, որոնք կարողանային օգնել ժողովրդին։

Աւելացրէք դրանց և այն սարսափելի աննպաստ վիճակը, որի մէջ են պօստային հաղորդակցութիւնը և մարդկանց երթևեկութեան միջոցները և դուք կը տեսնէք, որ չափազանց աննախանձելի են այն պայմանները, որոնց մէջ ապրում է Թիւրքահայ ժողովուրդը։

Մենք այլ ևս չենք խօսում դպրոցական հիմնարկութիւնների, արհեստանոցների և զանազան տեսակ կրթարանների բացակայութեան մասին, որոնց անհրաժեշտութիւնը վաղուց զգացված է կեանքի մէջ։

Եթէ, արդարև, օսմանեան կառավարութիւնը, անկեղծ կերպով ցանկանում է ուսումնասիրել տեղական կարիքները և հոգատար լինել նրանց բաւարարութեան մասին, այն ժամանակ կարելի էր յուսալ, թէ համիդնեանների աւերավայրում կարող է վերածնվել մեռցրած և խեղդված կուլտուրան։

Յամենայն դէպս՝ տեղական ինտելիգենտ անհատների վրա պարտաւորութիւն կայ արձագանք տալ բարի նախաձեռնութեան և օգտվելով դէպքից ներկայացնել նշանակված յանձնաժողովին փաստերի և ճշգրիտ ցուցումների վրա հիմնված նիւթեր տեղական կարիքների մասին։

Ս. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

24 յուլիսի

Փարիզ.—«Պտի Պարիզիէնը», ինկատի առնելով ծովային համաձայնութիւն կայացնելու վերաբերեալ բանակցութիւնները, ասում է, որ Պուանկարէի Ռուսաստան գնալը կարևոր նշանակութիւն ունի։ Պօտսդամի տեսակցութիւնից յետոյ լսվում էին ձայներ ֆրանս-ռուսական դաշնակցութեան թուլանալու մասին, մինչդեռ, իսկապէս, այդ դաշնակցութիւնը ոչ մի ժամանակ այնքան ուժեղ չէ եղել, ինչպէս այժմ։ Պուանկարէն Ռուսաստան է գնում երևի քննելու այն հարցը՝ թէ ինչ ազդեցութիւն կարող է ունենալ քաղաքական հաւասարակշռութիւնը և ընդհանուր խաղաղութիւնը պահպանելու տեսակէտից ֆրանս-ռուսական դաշնակցութիւնը, որին 1907 թւին սկզբունքով յարեց Անգլիան։ Նոյնպիսի գնահատութիւն են տալիս Պուանկարէի գնալուն թէ միւս լրագիրները և թէ քաղաքական ու հասարակական շրջանները։

—

Փարիզ.—«Տանը» կարծում է, որ Պուանկարէի գնալը նպատակ ունի ոչ միայն մտքերի փոխանակութիւն ունենալու ընդհանուր քաղաքական հարցերի մասին, այլ և ձեռնարկված է գլխաւորապէս ծովային, ռազմական և ֆինանսական հարցեր քննելու համար, որոնք առաւելապէս հետաքրքրում են ֆրանս-ռուսական դաշնակցութեանը, նոյնպէս և բարելաւելու այն միահամուռ միջոցները, որոնց ունի դաշնակցութիւնը իր վերջնական նպատակին—խաղաղութիւնը պահպանելու—ծառայելու համար։

—

Պետերբուրգ.—Պետրովսկ կղզու վրա սկսված հրդեհը շարունակվեց մինչև առաւօտ։ Այրվել են 30 շէնքեր։ Ընդհանուր վնասը համարվում է 3 միլիոն րուբլի։ Պետրոսեան պալատից աջողվել է ազատել բոլոր թանգագին իրերը։ Հրդեհի ծագման մասին կատարվում է քննութիւն։

Ծովային-զինւորական դատարանում աւարտվեց Բալտիական նաւատորմի զինւորական-յեղափոխական կազմակերպութեան գործի քննութիւնը։ Չորս հոգի դատապարտված են 4½ տարվայ տաժանակիր աշխատանքի, 7-ը՝ 4 տարվայ, 5-ը աքսորի, մէկը 3 տարով արեստանտների ռօտայում մնալու, մէկը՝ 2 տարով ուղղիչ բատալիոնում մնալու, 9-ը հոգի կէս-կէս տարով զինւորական բանտարկութեան, իսկ մէկը 4 ամսվայ. 29 հոգի արդարացված են։

—

Լվօվ.—Տեղիս լեհական մամուլը նըկատում է, որ Անգլիայի դուրս գալը Բրիւսելի շաքարային համաձայնութիւնից, քաղաքական նշանակութիւն ունի և Անգլիան իր ծառայութիւնն է մատուցանում դրանով Ռուսաստանին։

—

Մադրիդ.—Հարաւային երկաթուղիների ծառայողները տեղեկացրին կառավարութեանը, որ յուլիսի 30 ից գործադուլ են անելու։

—

Վաշինգտոն.—Նիկարագուայում բռնկված անկարգութիւնների շնորհիւ, ամերիկական ռազմանաւից ցամաք է իջեցված 100 հոգուց բաղկացած ծովային հետևազօրքի մի վաշտ, որ բանակ է դրել Մանագուայում։

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

24 յուլիսի

Կ. Պօլիս.—Սուլթանը մեծ վեզիրի անունով տրված հրովարտակի մէջ յայտնում է վստահութիւն մինիստրութեանը և անբաւականութիւն պատգամաւորների ապօրէն վարմունքի առիթով, որոնք հակառակ սահմանադրութեան հաւաքվել էին և, չը նայելով պալատի արձակման մասին տրված յայտարարութեանը, արտայայտել անվստահութիւն կաբինետին։ Հրովարտակով հրամայվում է նոր պալատը հրաւիրել նոյեմբերի 1-ին և ազատ ընտրութիւններ կատարել առանց որևէ ճնշումների կառավարութեան կողմից։ Մեծ վեզիրը, հրաւիրելով լրագիրների խմբագիրներին, խնդրեց հանգստացուցիչ յօդուածներ տպել։ Կաբինետի անդամներից և պաշտօնեաներից ստորագրութիւն վերցնելով, պարտաւորեցրին նրանց պօլիտիկայով չը զբաղվել և կոմիտետական կլուբները չայցելել։

Պաշտօնապէս հաղորդագրված է, որ Ուսկիւբի վիլայէթի Կոչանիկ քաղաքում երկու ռումբ է պայթել, սպանված է 40 և վիրաւորված 180 հոգի։ Չերնոգորական սահմանագլխի վրա սկսված կռիւը վերջացաւ նրանով, որ Թիւրքերը կորցրին Պրօզենիշտէ պահակամրոցը։ Սպանված են 24 և վիրաւորված 30 թիւրք։

Մայկովէց պահակամրոցը թիւրքերը կարողացել են պահել իրանց ձեռքում, տալով 13 հոգի սպանված և 3 վիրաւոր։

Ռամազանի ամբողջ ժամանակը զինւորական դրութիւն է յայտարարված։ Նախկին պատգամաւորներն ու նախկին մինիստրներ Թալէաթը և Ջավիդը գնացին Սալոնիկ. բացի կոմիտէական լրագիրներից, ամբողջ մամուլը ողջունում է օրինականութեան էրայի վերականգնումը։

—

Ցետինիէ.—Թիւրքական դեսպանը կառավարութեանը յանձնեց հետևեալ յուշագիրը. «Չերնոգորական կառավարութիւնը պարտաւոր է գրաւոր կերպով յայտնել, որ չերնոգորական զինւորներին հրամայված է հեռանալ թիւրքական սահմանից։ Չերնոգորական կառավարութիւնը ցաւակցութիւն պէտք է արտայայտէ Մակկովացայի մօտ սահմանագլխի վրա պատահած վերջին դէպքերի առիթով։ Պահանջները չիրագործվելու դէպքում, դիպլոմատիական յարաբերութիւնները կը կտրվեն»։

—

Ռակիւբ.—Վէլէսի և Ուսկիւբի միջև յօդս է պայթեցված ապրանքատար գնացքը։ Կան վիրաւորվածներ։

—

Հռոմ.—Յուլիսի 23-ին իտալացիները ցերեկով զօրքի և նաւատորմի միացեալ ուժերով գրաւեցին Զուարուն և նրա շրջակայ օազիսները, առանց որևէ ընդդիմութեան հանդիպելու։

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 12 յուլիսի

Անցեալ շաբաթ աւազակ Միր-Մհէն մի շատ զուարճալի խաղ խաղաց կառավարութեան հետ։ Կառավարութիւնը աշխատում էր յիշեալ աւազակին հանգստացնել, ներել տալով հինգ տարուց ի վեր նրա գործած անթիւ ոճիրները։ Բանակցութիւն էր եղել աւազակի հետ, որին տրվելու էր կառավարութեան կողմից 200 ոչխար, 200 ոսկի և ուրիշ դիւրութիւններ ու խոստումներ, ինչպէս նրա հօր ու հօրեղբայրների՝ բանտից արձակումը, որի համաձայն անցեալ շաբաթ աւազակը գալիս է Նորդուզ, միւդիրից ստանում է 200 ոսկի, նրա հետ միասին Վան գալու խոստումով. բայց փողը առնելուց յետ դրժում է իր խոստումն ու Վան չէ գալիս, գուցէ չը հաւատալով իրան եղած խոստումին, ու անցնում-գնում է Պարսկաստան, ճանապարհին պատահած 25 ջորի ու 10 ձի յափշտակելով իրանց տէրերից ու նրանց էլ կողոպտելով։ Իսկ կառավարութիւնը կուլ է տալիս այս խաղը և չի էլ հետապնդում աւազակին. իսկ աւազակ Սայիդը, որին էլ ներման խոստումներ էին եղել, անցեալ շաբաթ Ոստան գալով յարձակւում գործից կայմակամի տան վրա ու կողոպտելուց յետոյ մահացու կերպով վիրաւորեց նրան։ Ահա թէ քիւրդ աւազակ բէյերն, ինչպէս են Միր-Մհէն ու Սայիդը, ինչ յանդուգն վերաբերում են ունենում դէպի կառավարութիւնը, որ այնչափ շոյում ու փայփայում է նրանց և հինգ տարի յետունից աւելի սպանութիւններ, անհամար կողոպուտներ ու թալաններ գործելուց յետոյ դեռ աշխատում է ներել նրանց։ Սա, կարծենք, կառավարութեան կողմից մի խոստովանութիւն է իր անկարողութեան և անզօրութեան։

Նախորդ թղթակցութեամբ գրել էի Ոզիմ գիւղի դէպքերի մասին, ուր, ինչպէս գիտէք, հողային վէճի պատճառով ընդհարում էր պատահել հայերի և քիւրդերի միջև և քիւրդերից սպանվել էին 3 ու վիրաւորվել 6 հոգի։ Քիւրդերի այս պարտութիւնը վրէժխնդրութիւն էր առաջացրել նրանց մէջ, որոնք մեծ բազմութեամբ հաւաքվել ու պաշարել էին Ոզիմը, իսկ ոզիմեցիք փախուստ էին տուել լեռները։ Կառավարութիւնը խնդիրը քննելու ու խաղաղեցնելու նպատակով Ոզիմ ուղարկեց Կաւաշ, Խիզան ու Խախէր գաւառակների կայմակամներին, որոնք քիւրդերին հեռացրին ու ոզիմցիներին իրանց գիւղը բերել տալով բնակեցրին, սպանութեան գործը յանձնելով դատարանին, իսկ հողային վէճը վճռեցին ի նպաստ քիւրդերի։ Հայերը թէև գիւղը եկան, բայց մի քանի երիտասարդներ, որոնք սպանութիւնների հեղինակ են համարվում, փախել են և գիւղացիներն էլ չեն համարձակվում գիւղից դուրս գալ ու

երկրագործական գործերով զբաղվել, վախենալով քիւրդական վրէժխնդրութիւնից և նոր ընդհարումներից։ Տարակոյս չը կայ, որ հայերը գործել են ինքնապաշտպանութեան նպատակով, բայց կառավարութիւնը նրանց է համարել նախայարձակ եղողներ։

Ամսիս 10-ին կատարվեց օսմ. սահմանադրութեան չորրորդ տարեդարձի հանդէսը, բայց նախորդ տարիների խանդը պակասում էր, այն պատճառով, որ սահմանադրութիւնը յուսավրիպում առաջ բերեց և ոչ ոք նախկին հաւատը չունի նրա վրա։ Տեղիս Իթթիհադի մասնաճիւղը այս հանդիսի առիթով թլպատել տուեց 60 թիւրք մանուկների. ահա թէ մի թիւրք քաղաքական կուսակցութիւն ինչ կերպ է ըմբռնում կուսակցութեան նպատակն ու ծրագիրը։

Մտրակ

ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿՈՆԴԱԿԸ ՄՈՒՇԵՂ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ

«Մշակի» № 159-ում մենք հաղորդել էինք Կիլիկիայի մեր թղթակցից մեր ստացած մի տեղեկութիւնը՝ Ադանայի նախկին առաջնորդ Մուշեղ եպիսկոպոսին Սսի կաթողիկոսից շնորհված արքեպիսկոպոսական աստիճանի մասին, խոստանալով Սահակ կաթողիկոսի այդ առիթով գրած կոնդակը տպել մեր թերթում։

Ահա այդ կոնդակը.

...Տէր. Մուշեղ եպիսկոպոսի Սերոբեան անձնուէր պաշտօնէի Հայ Առաք. Ս. Եկեղեցւոյ և հոգևոր որդւոյ մերոյ սիրելւոյ ողջոյն։ խնդալ ի Տէր։

Աւուրքդ, յորէ ձեռնադրութեան ի բարձրագոյն աստիճան եպիսկոպոսութեան, եղեն արդարև վասն անձինդ նուիրելոյ ի փառաւորութիւն եկեղեցւոյ և ի յառաջադիմութիւն ազգին աւուրք տառապանաց և տաբագրութեան այլ ի գաղթական հայս յԵգիպտոս, յԵւրոպա և յԱմերիկա բազմաքիրտն ճգամբք հանդիսացուցեր օգտակարագոյնս։

Իբրև զմի ի բազմաց, որոց ոգիքն անդէն և անդ թուլանան ի լուր և ի տես արհաւրանաց, չեղեր նկուն և յուսաբեկ, այլ զցայգ և ցերեկ կորովալիր եռանդեամբ առատացար ի բանս և ի գիրս, որով զօգիս բազմաց շաղապատեցեր ընդ հայրենի աւանդութիւն և ընդ նուիրական սրբութիւնս և կորզեցեր ի ժանեաց ամենածախ ժամանակին զկենցաղ և զնկարագիր բարուց գաղթելոց հայոց ի տար աշխարհս։

Երկք ձեր բազմավաստակք «Պատմութիւն Հայոց Մանչեսթրի» և «Տարեցոյց Ամերիկահայոց» կացցեն մնասցեն ոչ և եթ ի յիշատակս տարագրութեան ձերոյ յերկաց անբրաւութեան, այլ ի պարծանս անձինդ և աննկուն բուսոյ բարուցդ։ Ցրնթեանուս մեր զառաջին հատոր բազմանիւթ և բազմաբեղուն բանախօսութեանցդ, ստուեբագրեր առաջի մտաց մերոց նախնական դար քրիստոնէութեան, յոր Առաքեալք հոգւով ալցեալք քարոզէին ի շէնս և յանշէնս ի հայրենի վիճակս և յօտարութեանս։ Շատ լիցի քեզ այս հատոր ի մխիթարութիւն առաւել քան զանուն և զպաշտօն առաջնորդութեան։ Առաքելոցն պարծանք չեն սահմանք առաքելութեան իւրեանց, այլ թուղթքն հոգեշունչք կացցեն մնասցեն իբրև զպսակ պարծանաց։

Խանդաղատանք մեր ոչչափ ընդ գրաւոր վաստակս ձեր առաւել ևս լցուցին զհոգի և զսիրտ ընդ առաքելութիւնդ բարեգործութեան, որով յընդարձակածաւալ գաղութս շնորհեցաւ ձեզ յաջողութիւն ի Տեառնէ ի զարթուցանել և ծաւալել զգիտակցութիւն պարտուց առ ի միմեանց ձեռնտու և սատար հանդիսանալ ի վիշտս, ի տառապանս, ի հալածանս, ի նիւթական և ի բարոյական պէտս կարեաց ազգին, զորոց ամենեցուն զանըմբռնելի ծանրութեան զլուծ և զանհամեմատ քաղցրութիւն սփոփանաց յանձին կալեալ ունի ազգանուէր Միութիւն Եգիպտոսի։

Մասնաճիւղք բարեգործութեան հաստատեալք ի գաղութս Ամերիկայի ձերով ճգամբ և յորդորանօք արժանի կացուցին արձանացուցանել զանուն ձեր ի շարս պատւոյ անդամոց Հ. Բ. Ը. Միութեան, ընդ որ յոյժ խնդամտեալ, որպէս և ընդ բարւոք և պատուալից վկայութիւն ազգ. կեդր. վարչութեան ամերիկահայոց, շնորհեմք ձեզ սովին հայրապետական կոնդակաւ զտիտղոս արքութեան կրել ընդ եպիսկոպոսական անուան և աստիճանի ի տրիտուր անձնուէր վաստակոցդ և ևս ի յորդոր և ի խրախոյս հայրական առ յապա աճեցուցանել զեռանդ աշխատութեանդ ի պարծանս մեզ, յօգուտ Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ և ի մխիթարութիւն Նահատակ Կիլիկիոյ։

Մաղթեմք ի Տեառնէ միշտ զձեզ առ յաւէտ զօրացեալ շնորհօք Ս. Հոգւոյն ամէն։

Սահակ Բ. կաթող. Կիլիկիոյ
Ի 23-ն մայիսի 1912 ամի
և ըստ տոմարիս ՌՅԿԱ.
Ի հայրապետութեան մերում Ժ. ամի
Աթոռ Կիլիկեան ի Սիս
Թիւ 267

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Ստատիստիքական բիւրոյի տուած տեղեկութիւնից երևում է, որ Պետական Դումայի ընտրական ցուցակի մէջ մինչև օրս մտել է միմիայն 39 հոգի Թիֆլիսի այն բնակիչներից, որոնք բնակարանային պետական հարկ չեն վճարում...

Իսկ պետական հարկ չեն վճարում նրանք, որոնք ապրում են էժանագին տներում և 20 ռուբլուց բարձր տան վարձ չեն վճարում. իսկ թէ որքան ստուար է այդպիսիների թիւը Թիֆլիսում, այդ գիտեն համարեա քաղաքի բոլոր ապրողները։

Արդ՝ ընտրական ցուցակին միմիայն 39 հոգի ընտրողտալուց յետոյ՝ հարց է մնացել այդ ստուար բազմութիւնը կամ ինչու չէ կամեցել մտնել իր քաղաքացիական պարտականութիւնը կատարելուն։

Պատասխանը շատ պարզ է, գոնէ այդ դասակարգին պատկանողների համար։

Ընտրողական այնքան բարդ և դժուարըմբռնելի գործը մեր քաղաքում չէ ունեցել և չունի խորհրդատու բիւրօ, որը կենդանի կապ ստեղծելով այդ բազմութեան հետ՝ մտնենար նրան, ցոյց տար ճանապարհը, յիշեցնէր իր պարտականութեան մասին և գիտութիւն տար այդ պարտականութիւնները կատարելու և իրաւունքները ճանաչելու։

Եւ հենց յիշածս խորհրդատու բիւրոյի բացակայութեանն էլ պէտք է վերագրել գոնէ այն, որ էժանագին բնակարաններում տարիներով ապրող ստուար ազգաբնակութիւնը տուել է միմիայն 39 ընտրող։

Աւելի կամ նուազ չափով տեղեկութիւններ և խորհուրդներ, թէև ուշ, տուել է տեղացիների համար տեղական մամուլը, բայց չէ՞ որ մամուլի տուած թէկուզ հենց ամենագործնական խորհուրդներից օգտվել կարող են միայն նրանք, ովքեր կարդացածից բան դուրս բերելու չափ գրագէտ են, իսկ որ այդպիսի բաղդաւորների թիւը մե-զանում չզգուլութեան չափ սակաւ է, կարծեմ այս մասին հազիւ թէ կարիք լինի վիճելու։

Աւելացրէք սրան նաև թէ՛ այն, որ անունը ընտրական ցուցակի մէջ մտցնելու համար առնուազը հարկաւոր է լինելու 3—4 անգամ գործից ընկնել և ուպրավա ու ոստիկանատուն գնալ, և թէ՛ այն, որ նրանց մեծամասնութիւնը տեղեկութիւն անգամ չունի ոչ այդ ընտրութիւնների և ոչ էլ իր իրաւունքների մասին, այն ժամանակ բոլորիս առաջ էլ շատ պարզ կերպով կը պատկերանայ խորհրդատու բիւրօյի գոյութեան անհրաժեշտութիւնը։ Իսկ ներկայ դէպքում մենք արդէն տեսնում ենք նրա բացակայութիւնից ստացված արդիւնքը։

Այս բոլորն այսպէս լինելուց յետոյ, որպէսզի ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունք ունեցող, բայց նրա մասին տեղեկութիւն չունեցող ազգաբնակութեան ձայնը ի զուր տեղը չը կորչի, անհրաժեշտ է, որ ամեն մէկը մեզանից իր հասկացողութեան և ունեցած տեղեկութեան չափով օգնութեան գայ իր շրջանի ազգաբնակութեան ընտրութեանը մասնակցելու իրաւունք ունեցողների մասին և հնարաւորութիւն տայ նրան այդ իրաւունքից օգտվելու։

Ժամանակը կարճ է, իսկ գործը լուրջ։

Բ. Մկրտումեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը բնակարանային տուրք չը վճարողներին և պենսիօներներին, նոյնպէս և մայրերի և կանանց հաւատարմաթղթերով Պետական Դումայի ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունք ունեցողներին ընտրողական ցուցակների մէջ մտցնելու համար՝ խնդիրք ներկայացնելու ժամանակամիջոց է նշանակել օգոստոսի 1-ը։

✦ Մինչև յուլիսի 25-ը Թիֆլիսի քաղաքային ընտրողական ցուցակների մէջ մտցված են պետական բնակարանային տուրք վճարողներ, ռուսական կուրիայից՝ 1156 և ընդհանուրից՝ 2325 հոգի, առևտրաարդիւնաբերական ցենզով ռուսական կուրիայից՝ 203 և ընդհանուր՝ 1276, ծառայական ցենզով՝ ռուսական կուրիայից՝ 2502 և ընդհանուր՝ 1922 հոգի։

✦ Բագւում բնակարան վարձող 18,000 հոգուց միայն 7 հոգի են դիմել իրանց ընտրողական ցուցակների մէջ մտցնելու համար։

✦ Կիևվի նահանգապետը կարգադրել է ընտրողական ցուցակների մէջ մտցնել բոլոր վանքերի վարդապետներին։

✦ Սոցիալիստ-յեղափոխականների կենտրոնական կոմիտէտը Պարիզում, տեղական կոմիտէտների պատասխանների հիման վրա, վճռեց չը մասնակցել չորրորդ Պետական Դումայի ընտրութիւններին։ Իսկ «Պոչին» թերթի շուրջը համախմբվածները կողմնակից են ընտրութիւնների մասնակցութեան։

ԿԵԱՆՔԻ ՑԱՒԵՐԻՑ

XIII

Ռուսաց լեզուն մեր միջնակարգ դպրոցներում

Ապրելով Ռուսաստանում և ռուսների գերիշխանութեան ներքոյ գտնվելով՝ շատ պարզ կերպով իւրաքանչիւր քայլափոխում մենք հանդիպում ենք ռուսների, մեր գործերը վարելու համար անխուսափելիօրէն գործ ենք ունենում այնպիսի հիմնարկութիւնների հետ, ուր տիրում է ռուսաց լեզուն, հետևապէս մենք էլ պէտք է տիրապետենք այդ լեզուին, սովորենք այն։

Մեր ամբողջ կեանքի ժամանակ ռուսաց լեզուն մեզ պէտք է գալիս, բայց արդեօք մեր միջնակարգ՝ թեմականներ և ճեմարան աւարտողը տիրապետում է այդ լեզուին, կարողանում է արտայայտվել, գրել, խօսել այդ լեզուով։

Ո՛չ։

Մեր միջնակարգ դպրոցաւարտը չը գիտէ ռուսաց լեզուն, չէ կարողանում ոչ միայն գրել ու խօսել, այլ և նոյնիսկ երկու բառ արտայայտել ուղիղ և ահա իր այդ չը գիտենալով մեծ նեղութիւն է ստեղծում իր համար։

Իւրաքանչիւր քայլի վրա ռուսաց լեզուն պէտք է գալիս մեզ նոյնքան, որքան և մեր մայրենի լեզուն։

Բայց մենք չը գիտենք։ Ի՞նչ անենք և ո՞վ է մեղաւորը։

Այն հիմնարկութիւնը, որը դաստիարակել է մեզ, միջնակարգ դպրոցը։

Միջնակարգ դպրոցն է, որը նպատակ ունենալով պատրաստել ազգի համար կրթված, պիտանի անդամներ՝ պէտք է մտածէ նաև, որ իր սանը պատրաստէ այնպէս, որ կարողանայ կեանքի պահանջներին բաւարարութիւն տալ. նա՝ միջնակարգ դպրոցը պէտք է գիտենայ, որ իր պատրաստած ապագայ կրթված մարդը ապրելու է Ռուսաստանում, հետևապէս և անհերքելիօրէն կարիք կը զգայ ռուսաց լեզուի, ուրեմն պէտք է տիրապետած լինի այն, եթէ ոչ այն չափով, որպէս հայոց լեզուին, գոնէ այնպէս, որ առանց ուրիշի օգնութեան արտայայտվի։

Վերջապէս նրա ապագայ զարգացման համար ևս ռուսաց լեզուն է պէտք, որովհետև նա չը գիտենալով եւրոպական որևէ լեզու, անշուշտ իր հոգեկան փափագը յագեցնելու համար պէտք է դիմէ ռուսաց գրականութեանը, որի հարուստ լինելը անհերքելի է, մանաւանդ վերջին մի քանի տարիներումս։

Բայց նա չէ կարողանում օգտվել, բաւարարել իր ցանկութիւնը, որովհետև չը գիտէ լեզուն, վերցնում է գիրքը, կարդում, չէ կարողանում հասկանալ, դիմում է բառարանների և այլն, բայց էլի ապարդիւն, որովհետև նա ստիպված է իւրաքանչիւր հինգ բառից մէկը նայել բառարանում. և ի հարկէ այդպիսի ձանձրալի աշխատանքը թուլացնում է նրան, ու նա թողնում է։

Չենք ասում, թէ մեր միջնակարգ դպրոցներում չը կայ ռուսաց լեզուն. ընդհակառակը, կարծեմ սկսվում է դեռ Բ. բաժանմունքից՝ հասնելով մինչև վերջին դասարան, այսինքն դասաւանդվում է սանին ամբողջ 8—9 տարի, բայց դժբաղդութիւնը նրանումն է, որ այդ 8—9 տարվայ մէջ նրա սովորած ռուսերէնը չէ անցնում առաջին դասարանցու գիտցած ռուսերէնից, և, վստահ կերպով կարելի է ասել, ի զուր ժամանակի վատնումն է, որի պատճառը կանոնաւոր հիմունքների վրա դրած չը լինելն է։

8—9 տարվայ մէջ ոչ միայն կարելի է տիրապետել ռուսաց լեզուին, այլև շատ հիանալի գիտենալ այն, որի պարզ ապացոյցն այն է, որ հենց մեր միջնակարգ դպրոցաւարտը շատ շուտ, մի տարի կանոնաւոր զբաղվելուց յետոյ այդ առարկայով, որոշ կերպով սկսում է սեփականեցնել լեզուն։

Կեանքի պահանջին ընդառաջելու համար անհրաժեշտ է, որ մեր միջնակարգ դպրոցները ռուսաց լեզուի դասաւանդումը դնեն կանոնաւոր, հաստատուն հիմունքների վրա, ուժ տան այդ առարկայի զարգացման, որ սաները աւարտելուց յետոյ միւս առարկաների հետ միասին օրինաւոր կերպով գիտենան նաև այդ։

Որպէսզի միջնակարգ դպրոցի սանը ռուսաց լեզու գիտենայ, որպէսզի նա կարողանայ սովորել հաստատուն կերպով, նախ պէտք է աւելացնել, մեր կարծիքով, դասերի թիւը և, որ գլխաւորն է, դուրս գցել մեր դպրոցներում տիրող թարգմանական սիստեմը և ռուսաց դասերին հայերէն խօսելը, որի ժամանակ շատ պարզ է, որ աշակերտը ռուսերէն չէ կարող սովորել։

Եւ հաւատացած ենք, որ եթէ մեր միջնակարգ դպրոցներում մանկավարժական վերջին խօսքի թելադրանքով կատարվի ռուսաց լեզու դասաւանդութիւնը, 8—9 տարվայ մէջ աշակերտը ազատ կերպով կարող է սեփականեցնել լեզուն։

Կեանքի պահանջին բաւարարութիւն տալու համար անյետաձգելի կերպով պահանջվում է այդ։

Արշալոյս Տէր Յովհաննեան
Ներքին-Ագուլիս

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ինքնասպանութիւնը համաճարակի գոյն է ստանում

Բագու, 20 յուլիսի

Այս օրերս բողոքական հայ համայնքը հողին յանձնեց 64 տարեկան հասակում շամախեցի Ջահանգիր Մելքումեանի մարմինը։

Հանգուցեալը ունեցել է ոչ-աննախանձելի անցեալ, բայց վերջին տարիներս մի կողմից ծերութիւնը, իսկ միւս կողմից մի շարք անաջող ձեռնարկութիւնները բաւական յուսահատեցրել էին հանգուցեալին։ Անչափահաս երկու աղջիկ և մի տղայ, ինչպէս և դրանց մօրը կերակրել, ապրեցնել՝ Բագուի պէս մի քաղաքում 60—70-ամեայ ծերունու գործը չէր, թէև աշխատանքի ընդունակ մարդ էր։ Հանգուցեալը դեռ ամիսներ առաջ մի քանի ծանօթների մօտ քանիցս կրկնել է՝ «...էհ, այսպիսի կեանքից չորս կոպէկի մարգամուշը լաւ է. գոնէ մարդ մի անգամից կազատվի...»

Չը նայելով որ ունի բարեկեցիկ եղբօրորդիներ, նոյնպէս հայ բողոքական, բայց դժբաղդին ոչ բարեկամներն են օգնել, ոչ էլ այն համայնքը, որի անդամն է եղել, մանաւանդ որ բողոքական հայերը բաւական ունևոր, միլիոնատէր մարդիկ են Բագւում։

Տեսնելով որ հացի պահանջը շատ պիտի նեղէ իր երեխաներին, ի կատար է ածում իր մտադրութիւնը. գնում է հին, նախապետական ժամանակներում ընդունված մարգամուշ թոյնը և ընդունում։ Մահվանից յետոյ, հիւանդանոցում նոյն թոյնից մի կտոր էլ գտել են գրպանում։ Բայց դեռ հոգին չաւանդած՝ հիւանդանոցում յայտնել է, որ ինքը զզվելով դաժան կեանքից ինքնասպանութիւն է գործել, և խնդրել է ոչ ոքի չը մեղադրել։

Նշանը յուսահատեցնող է։ Եթէ մի ծերունի դիմում է կտրուկ միջոցի, ինչ պիտի սովորեն երիտասարդները, որոնց ինքնասպանութեան դէպքերը ամեն օր Բագւում համարեա տեղի են ունենում։

Երիտասարդն իրան թունաւորում, կեանքից զրկում է, որովհետև սիրում է մի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

I

Ղարաբաղի թեմական դպրոցը և առաջնորդարանը կառուցված է Շուշի քաղաքի գրեթէ կենտրոնում, երեսն ուղղած դէպի հարաւ։ Այդ գեղեցիկ շինութեան մեծ մուտքի դարպասի գլխավերևն ունի հետևեալ արձանագրութիւնը.

«Կամաւն Աստուծոյ 1843

«Տէր վիճակաւոր առաջնորդ արհի տէր միտրոպօլիտ Աղուանից երկրի յազգէն Ջալալայ մեծի իշխանի, որ տիրապետէրն Արցախ աշխարհի, արհին Բաղդասար հովուապետ բարի, տէր Աստուածարեալ հայր հայոց ազգի, ի յԱստուածազօր կայսրէ ռուսաց դասեալ յասպետս սրբոյն Աննայի, կայսերական թագի (երևի պատուի) պճենեալ նշանօք նոյն ասպետութեան առաջնոյ կարգի կառոյց հոյակապ զայս տուն մեծաշէն, իւրովք սեպհական ծախիւք համօրէն և ի սեպհական ընծայ զայս եթող իւրով գթառատ կամօք հայրօրէն Գանձասարու սուրբ հռչակեալ վանից որ կաթողիկոսաց աթոռ Աղուանից ի փրկութիւն և սուրբ յիշատակ հոգւոյն և անուան իւր յաւիտենից. արդ որ հակառակ նորին սուրբ կամաց հանել ջանասցէն զայս ի նոյն վանաց, հանցէն ինքեանք ի բաց ջնջեսցին ի դպրութենէն երկնային կենաց։ Որ ոք ընթերցցի զայս յիշատակին բարի մաղթանօք յիշեսցէ զարհին»։

Այդ շինութեան բակի այն դարպասի, որը առաջնորդարանի բակը բաժանում է դպրոցից, գլխավերևը կայ հետևեալ արձանագրութիւնը.

«Ի կայսերութեան ամենայն ռուսաց Աղեքսանդրի Բ-ի, ի հայրապետութեան ազգիս հայոց տէր Գէորգայ Դ-ի, յուսամբ Աստուծոյ ես Սարգիս արքեպիսկոպոս Հ.-Ջալալեանց ի յիշատակ հոգւոյ իմոյ կառուցի եռայարկ ազգային հոգևոր դպրոցս և զառաջնորդարանս իմով տաժանակիր աշխատութեամբ և արդեամբ, իբրև չնչին նուէր ի հասակի ծերութեանս ի պէտս լուսաւորութեան Հայկազն սերնդոց թեմին Արցախու և ի բնակութիւն առաջնորդաց. աղաչեմ յիշել զիս յաղօթս աւուր, յորժամ բանք սպառին և գործք թագաւորեն. ի թ. 1872 և ի հայոց ՌՅԻԱ»։

Այս երկու արձանագրութիւնից ընթերցողները կը շփոթվեն, թէ արդեօք արհի Բաղդասարն է կառուցել «հոյակապ զայս տուն», թէ Սարգիս արքեպիսկոպոս Հասան-Ջալալեանցը։

1836 թւին ռուսաց Նիկոլայ կայսրն հաստատել է հայոց հոգևոր գործերի «Պոլոժենիան»։ Ղարաբաղի թեմի առաջին առաջնորդը Բաղդասար արքեպիսկ. Հասան-Ջալալեանցն էր, որ կոչվեց «միտրոպօլիտ»։ Ժողովուրդը նրան կոչում էր «Բաղդասար միտրոպօլիտ»։ Սկզբի տարիներում Բաղդասար միտրոպօլիտը բնակվում էր Գանձասարի հռչակաւոր վանքում, որ մի օրվայ ճանապարհ հեռու է քաղաքից, դէպի հիւսիսային կողմը։ Սրբազան միտրոպօլիտը, տեսնելով որ անկարողանում է Գանձասարից կառավարել իր վիճակը, տեղափոխվեց Շուշի և բնակվեց Ղազումեանց Պօղոսի տանը։ Այդ ժամանակներում դեռ կառուցված չէր առաջնորդական տունը։

Նախ քան այդ շինութեան մասին իմ ասելիքս պատմելը, մի երկու խօսք Բաղդասար միտրոպօլիտի մասին աւելորդ չէ յիշելը։

Բաղդասար առաջնորդը իսկական քրիստոնեայ էր, աւետարանի բուն աշակերտ։ Նա կրօնաւոր էր իր բառի ընդարձակ իմաստով, բնաւորութիւնով հեզ, պարկեշտ, խոնարհ, մատչելի բոլոր դասակարգերին, հիւրասէր և՝ որ առաւելն է՝ բարեգործ։ Նրա դուռը բաց էր ամենքի առաջ. ամենքը առանց երկնչելու, քաշվելու կարողանում էին իրանց սրտի փղձուկները արտայայտել նրա առաջ։ Նա այնպիսի ժողովրդականութիւն էր ձեռք բերել, որ ամբողջ Ղարաբաղը, գրեթէ երդվում էր նրա արևով։ Թէ ուրպիսի ձևով էր ժողովրդականութիւն ձեռք բերել և ուրպիսի փափուկ սիրտ ունէր նա, յիշեմ հազարից միայն մէկը։ Օրերից մէկում նա պիտի ստուար թիւ տիրացուներ քահանայ ձեռնադրէր։ Դրանց թւում պիտի ձեռնադրվէր և Հիլիս գիւղի Տէր-Իսրայէլը։ Սա իր բերանով այս էր պատմում։

«Ձեռնադրութեան օրը ես էլ գնացի Շուշի, բայց դժբաղդաբար իմ անունս չը կար ձեռնադրվողների շարքում։ Ես այդ ժամանակ գիւղական քօխվա էի, քաղաք էի գնացել գօրգաս (հին ձևի սուր) կապած, ճախինջիս ձգած և չիրվանի տրեխներս հագած, փթաթաներով, առանց գուլպաների։ Իմ անունս ձեռնադրվողների շարքում չը տեսնելով՝ ես ներկայացայ սրբազանին, խնդրեցի ինձ էլ ձեռնադրել.

«— Որդի՛ս,— պատասխանեց սրբազանը,—խեր կարդալ-գրել չես իմանում, ինչպէս ձեռնադրեմ, ինչպէս կարող ես քահանայութիւն անել։

«Ես լուռ կանգնել էի և արտասուքս հեղեղի պէս թափում էի։ Սրբազանը այդ տեսնելով, բարձրաձայն աղաղակեց.

«— Որդի, լաց մի լինի՛ր. սիրտս կտոր-կտոր արիր, լաց մի լինիր։

«Ապա կանչեց տիրացու Ադամին և ասաց.

«— Ադամ, այս տղայի անունն էլ ձգիր ձեռնադրվողների շարքը, սիրտս կտոր-կտոր արաւ։

«Տիրացու Ադամը դժուարացաւ իմ անունս էլ գրելու, պատճառաբանելով որ քննութիւն չեմ տուել, բայց երբ սրբազանը կրկնեց իր հրամանը, նա անխօս հեռացաւ։

«—Գնա, պատրաստվի՛ր, որ դու էլ նրանց հետ ձեռնադրվես,— հրամայեց սրբազանը։

«Ես խնդումն ուրախ ուրախ դուրս եկայ, գնացի եկեղեցի, գօրգաս, ճախինջիս, տրեխներս և փթաթաներս յանձնեցի ժամկոչին, ոտաբոբիկ ներս մտայ և մի քանի ժամից յետոյ արդէն քահանայ էի։ Այդ ձեռնադրութեան համար առաջուց սրբազանի համար տարել էի միայն մի աղլուխ կանաչի և ուրիշ ոչինչ»։

Նրա մահվան լուրը, երբ հասնում է Գանձասար, Պօղոսանց Սարգիս-ապերը օջաղի առաջ նստած ճաշում էր։ Մահվան լուրն առնելուն պէս, նա թաւալվում է օջաղի առաջ, վայ, վայ աղաղակելով։ Որդիքը թափվում են, ուղղում են հօրը, մխիթարում են և հարցնում են, թէ ախր ինչու այդքան վայ, վայ է աղաղակում։ «Որդի՛ք, Բաղդասար սրբազանը մեզ հայր է եղել. նրա ահից ո՞վ է կարողացել մեր քէֆին կպչել. այժմ մենք որբ մնացինք, և խանը, բէկերը, կալուածատէրերը և իւզբաշիները մեզ կուտեն. մեզ ո՞վ կը պաշտպանի դրանցից, որբ մնացինք, մեր հայրը մեռաւ»։ Եւ Սարգիս-ապերը մինչև իր գերեզման մտնելը սրբազանի մահվան համար շարունակ ախ ու վախ էր անում։ Այսպիսի մեծ ժողովրդականութիւն ունէր ստացած Բաղդասար միտրոպօլիտը և, չը նայելով որ 58 տարի է նրա մահը, այնու ամենայնիւ ժողովրդի մէջ թարմ յիշողութիւններ կան նրա մասին։

II

Այժմեան առաջնորդական տան տեղը դեռ ամայի դաշտ էր և պատկանում էր Աբով խալիֆա (ուսուցիչ) Տէր-Յովհաննիսեանցին։ Մի օր Բաղդասար սրբազանը նրան հրաւիրում է իր մօտ և խնդրում այդ տեղն իրան տալ, առաջնորդարանը կառուցանելու։ Աբով խալիֆան քաղցրութիւնով այդ տեղը զիջում է նրան։ 1843 թւին կառուցվում է Ղարաբաղի առաջնորդարանը։ Մեծ դարպասից մինչև ներսի դարպասը կառուցանում է Բաղդասար սրբազանը, դարպասի մօտ երկու սենեակը եռայարկ, իսկ մնացածը երկյարկ, որովհետև առաջի մասը խորունկ է, իսկ ետևի մասը բարձր։ Այդ հոյակապ մեծաշէն տունը, ինչպէս ինքն է ասում արհին Բաղդասարը, լինում է մի-երեսանի, մի քանի սենեակներից բաղկացած, այն ժամանակվայ շինութիւնների մէջ արդարև հոյակապը, մեծաշէնը։

Բաղդասար սրբազանի վախճանվելուց յետոյ, առաջնորդական պաշտօնով Շուշի է գալիս Գէորգ եպիսկոպոս Վեհապետեանը։ Սրա ժամանակը թէև բաւական կարճատև է լինում, սակայն սա քանդելով սրբազանի շինած արևելեան մասի խոհանոցը՝ շինութեան երկարութիւնը, միևնոյն ուղղութեամբ երկարացնում է մինչև այժմեան վերջաւորութիւնը. այսպէս՝ այդ շինութիւնը, որպէս մի երեսանի և երկու-յարկանի մնում է մինչ 1872 թիւը, գրեթէ 29 տարի։

Սարգիս արքեպիսկոպոս Հասան-Ջալալեանցը իր առաջնորդութեան օրերով այդ շինութեան կից հարաւային երեսում կառուցանում է նրա երկրորդ երեսը, եռայարկ, որովհետև, ինչպէս ասացի, առաջի մասը խորունկ է, իսկ ետևինը բարձր։ Առաջնորդարանը փոխադրում է արևելեան մասը, արևմտեանը թողնելով թեմական դպրոցի և տպարանի վարչութեան ներքոյ։ Առաջնորդարանի բակը բաժանում է դպրոցի բակից մի պարսպով, որ այսօր իսկ կանգուն է։

Այսպէս Ղարաբաղի առաջնորդական և թեմական դպրոցի շինութեան մի մասը կամ աւելի ուղիղ՝ մի երեսը կառուցանում

[illegible] ...լիօնատէրեր և հարիւր-հազարներ ունեցողներ կան, այդ համայնքի չունևոր դասակարգի թիւը հազիւ 5%-ի հասնի։ Մօսէս Քրիստոսից, իրար «եղբայրներ» կոչել, բայց նոյն Քրիստոսի պատուիրանը չը կատարել՝ դա, առնուազն, կեղծիք է։

Ս. Գարագաշ

—

Ընտրութիւնների հետեւանքը

Նոր-Բայազէտ, 21 յուլիսի

«Մշակի» ընթերցողները արդէն մի քանի անգամ առիթ են ունեցել կարդալու մեր քաղաքային ընտրութիւնների վերաբերմամբ, որոնք սկսվեցին 1910 թ. և ձգձգվելով ամբողջ երկու տարի հազիւ՝ վերջացան այս օրերս, որոնց հետեւանքները այնքան էլ արդիւնաւոր չեղան մեր դումայի համար։

Օրէնքով քաղաքային վարչութեան անդամները իրանց պաշտօնում հաստատվելուց յետոյ իրաւունք ունեն երկու անգամ ընտրութիւն անել՝ թէ ուագի և թէ նրա օգնականի վերաբերմամբ։ Երրորդ անգամին այլեւս լիազօրները կորցնում են իրանց ընտրական իրաւունքը, երբ երկրորդ ընտրութիւնը անհետեւանք է անցնում, հետեւապէս այդ դէպքում կառավարութիւնը ինքն է լիազօրված լինում նշանակել իր կողմից քաղաքային վարչութեան պաշտօնեային։

Մեր նորընտիր իրաւասուները առաջին անգամ («Մշակ» № 230, 1911 թ.) երբ ընտրեցին քաղաքային ուագին (Գ. Արծրունու) և նրա օգնականին (Գ. Բատիկեանցին), Երեանի նահանգապետը ուագին հաստատեց իր պաշտօնում, իսկ օգնականի ընտրութիւնը բեկանեց, վանազան բողոքների հիման վրա։ Ապա նորից ընտրեցին օգնականին, այս անգամ Ստ. Բատիկեանին (նախկին քաղ. ուագ), որին դարձեալ Երեանի նահանգական վարչութիւնը անհնար գտաւ հաստատելու ինչ-ինչ պատճառներով։ Եւ ահա երրորդ անգամին այլեւս իրաւունք չէր մնում նորից ընտրութիւն կայացնել օգնականի համար, հետեւապէս տեղական ոստիկանատան միջնորդութեամբ Երեանի նահանգապետը քաղաքային ուագի օգնականի պաշտօնում նշանակեց տեղացի Ստ. Մնացականեանին, որը ծառայում էր մեր գաւառի Բեօլաղռան գիւղի հասարակ գրագրի պաշտօնում և որը ամսիս 3-ին երդում ընդունելով՝ միւս օրը ստանձնեց իր պաշտօնը։ Եւ այդպիսով ահա մեր դուման վերջ ի վերջոյ ունեցաւ իր օգնականը՝ կառավարութեան կողմից նշանակված։

Մենք, ի հարկէ, դէմ չենք Ստ. Մնացականեանին, սակայն ժողովրդի հետ միասին նաև մեր ցանկութիւնն էր, որ նա լինէր յատկապէս մեր ժողովրդի ներկայացուցիչներից ընտրված, նրա քուէն շահած, որը կը ներկայացնէր մեր ժողովրդական կոլլեգիալ հիմնարկութեան պաշտօնեային։ Ապա թէ ոչ՝ մեզ համար միեւնոյն էր, Բատիկեանը կը լինէր թէ Մնացականեանը, Կիրակոսեանը թէ Մարտիրոսեանը։

***

—

Հասարակական պարտաճանաչութիւն

Աչաջուր (Ղազախի գաւ.), 15 յուլիսի

Այսօր՝ Յովհ. Ալիխանեանի մօր մահվան տարելիցի առիթով կատարվեց տեղիս եկեղեցում հոգեհանգիստ ու պատարագ։ Այդ առիթով հաւաքված գիւղական հասարակութեան և հրաւիրված շատ ծանօթների ու բարեկամների շրջանում որոշվեց հէնց այս աշնան սկսել և աւարտել գիւղի համար բերվելիք աղբիւրի գործը, որի առիթով Ալիխանեանը նուիրել է 2000 ր.։ Գործին աջակցելու պատրաստակամութիւն յայտնեց պրիստաւ իշխ. Բէգթաբէգեանը։

Ճաշի ժամանակ իշխանը խնդրեց Ա. Ամիրաղեանից նպաստ Գօշավանք գիւղի դպրոցի շինութեան համար և ստացաւ նրանից 50 ր., որին հետեւեցին՝ Յովհ. Ալիխանեան 25 ր., բժ. Միք. Աղաջանեան, Ս. Դանղուրեան, Գ. Մանթաշեան, Յովհ. Մանուէլեան 10-ական րուբլի, Թումանեանց և Ն. Աղաջանեան 5-ական ր., ընդամէնը 125 ր., որը յանձնվեց Բէգթաբէգեանին։

Նոյն դպրոցի շինութեան օգտին տուին նոյնպէս իրանց լումաները՝ Նորին Վեհափառութիւնը 100 ր., Կ. Բ. Հ. Ընկ. խորհուրդը 100 ր., Ս. Ցարութիւնեան 50 ր., իշխանուհի Սրբուհի Բէգթաբէգեան 10 րուբլի։ Ընդհանուր գումարը 385 ր.։

Զ. ք. Ապրեսեան

ՎՐԱՑ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

Երէկ մենք տուել էինք տեղեկութիւններ վրաց բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելիի ճանապարհորդութեան մասին։ «Зак. Рѣчь» լրագրին հետեւեալ նոր տեղեկութիւններն են հաղորդում։

Լէչխումի սահմանի վրա բանաստեղծին դիմաւորեցին Դեբչի համայնքի ներկայացուցիչները ձի նստած, ազգային տարազներով և ուղեկցեցին նրան մինչև Մեկվենա գիւղը, որտեղ պատրաստված էր յաղթական կամար «Ողջոյն փառահեղ բանաստեղծ քաղաքացուն» մակագրութեամբ։

Սպիտակազգեստ հագնված աղջկերանց խմբական երգեցողութեամբ, բանաստեղծին ձեռքերի վրա առած տարան մինչև ուսումնարանը, ուր ճաշ էր պատրաստված ի պատիւ բանաստեղծի։

Ալպանախ գիւղում դիմաւորեց բանաստեղծին լէչխումցիների պատգամաւորութիւնը՝ հրաւիրելով նրան Լայլաշի քաղաքը։ Բանաստեղծը խոստացաւ այցելել վերադարձին։

Երեկոյեան Զերբալօ գիւղում խուռն բազմութիւնը խանդավառ ընդունելութիւն ցոյց տուեց բանաստեղծին, արտասանվեցին ճառեր, ոտանաւորներ։ Զերբալօյում կիրակի օրը, բանաստեղծի կարդացած դասախօսութիւնից յետոյ, ժողովուրդը պատւեց նրան մի ճաշկերոյթով, որին ներկայ էին մօտ 200 հոգի։

Այնտեղից բանաստեղծը գնաց Ռաչի. սահմանի վրա դիմաւորելու էր եկել ռաչինցիների պատգամաւորութիւնը 49 ձիաւորների ուղեկցութեամբ։ Նոյնպիսի սրտառուչ ընդունելութիւններով ու ճառերով են դիմաւորել բանաստեղծին նաև Տօլեւ, Բուգէուլի, Սազմելի և Պեսի գիւղերը։ Վերջինումս բանաստեղծը մնաց գիշերելու։

Բարաբոնիի հնադարեան վանքում կատարվել է մաղթանք, որից յետոյ արտասանվել են ճառեր և ապա տեղի են ունեցել ազգային պարեր և երգել են ազգային երգեր։

Ամենուրեք բանաստեղծին ուղեկցում է երկրպագուների ահագին շքախումբ։ Կինեմատօգրաֆը արտանկարում է ճանապարհորդութեան ամենաուշագրաւ տեսարանները։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Յուլիսի 24-ին Թիֆլիսի նահանգապետ Ա. Գ. Չերնեավսկին ծառայութեան գործերով ուղեւորվեց Գօրու գաւառը։

✦ Յուլիսի 27-ին քաղ. դումայի վերաստուգիչ յանձնաժողովի և տեխնիքական մասնաժողովի միացեալ նիստում քննվելու է Ծալկայից ջուր բերելու հարցը։

✦ Մուղանի անապատում բաւականին քանակութեամբ մորեխ է երեւացել։

✦ Ամառային կաթնատնտեսական դասընթացքները Մեծ-Ղարաքիլիսայում և գիւղատնտեսականը Ալէքսանդրօպօլում փակվելու են առաջիկայ օգոստոսի 15-ից։ Նախքան փակվելը ընթացաւարտները իրանց ղեկավարների հետ միասին էքսկուրսիա կը կատարեն Բօրչալուի գաւառում ծանօթանալու տեղական օրինակելի կաթնատնտեսութիւնների հետ։

✦ Յուլիսի 23-ին նշանակված էր տրնտեսական մասնաժողովի նիստը հացի և մսի սակագները վերաքննելու համար։ Որովհետև հարկաւոր տեղեկութիւնները ալիւրի վերջին գների մասին չէին ստացված բօրսային կոմիտէտից և ոչ էլ մորթվող անասունների մասին քաղաքային անասնավաճառանոցից, ուստի սակագների վերաքննութիւնը յետաձգված է այսօր, յուլիսի 26-ին։

✦ Ֆոնիկուլէրի ակցիոներական ընկերութիւնը կազմել է մի նախագիծ մինչև իր կայարանը էլեկտրաքարշ անցկացնելու համար։ Էլեկտրաքարշի գիծը կը սկսվի Լերմօնտօվսկայա փողոցից և, անցնելով Ռաւիչէվսկայա ու Նովօ-Բէհբութեան փողոցներով, Երմօլօվսկայա փողոցով խնամատար աջեւից կը թեքվի դէպի ֆոնիկուլէրի ստորին կայարանը։ Ընկերութիւնը առանձին համաձայնութեան մէջ կը մտնի Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի ընկերութեան հետ նրա ոյժից օգտվելու համար։ Իր այդ ծրագիրը իրագործելու համար յիշեալ ընկերութիւնը դիմել է քաղաքային վարչութեանը ճանապարհը շինելու թոյլտուութիւնը ստանալու համար։

✦ Ֆիլօքսերային վերջ տալու նպատակով ընթացիկ եռամեակի զեմստվային նախահաշուի մէջ առաջին անգամ մտցված է ամբողջ Անդրկովկասի համար տարեկան 20,000 րուբլի, այն էլ բացառապէս տեղական կոմիտէտների տնտեսական զանազան ծախքերն ու պաշտօնավար անձանց ճանապարհածախսը հոգալու։ Ներկայ 1912 թուին այդ գումարը բաժանվելու է հետեւեալ ձեւով. ա) Սեւծովեան ափերի կոմիտէտին խաղողի վազերի ուսումնասիրութեան, ֆիլօքսերայի դէմ կռուելու և տնտեսական ծախքերի համար՝ 1,555 րուբլի (մնացող կէս տարվանը՝ 777 ր. 50 կ.), բ) Բագու-Դաղստանի, Գանձակի և Երեան-Կարսի կոմիտէտներին իւրաքանչիւրին՝ 1055 րուբլի, գ) Թիֆլիսի նահանգին՝ 12,725 րուբլի և դ) Քութայիսի՝ 2,555 րուբլի։

✦ Դաւիդօվսկայա փողոցի վրա № 14 տան մէջ կաթնատուն ունեցող Ցուրինովի որդին յուլիսի 22-ին կատակով յայտնեց տ. Կօրինեվային, որ նրա Յովսէփ որդին Կուր գետում լողալիս խեղդվել է։ Թշուառ մայրը սկսեց մազերը փետել։ Քիչ ժամանակից յետոյ յանկարծ վերադառնում է որդին և մայրը ուրախութիւնից քիչ է մնում, որ խելագարվի։ Որդին իմանալով բանի էութիւնը, գնում է Ցուրինովի խանութը բացատրութիւն պահանջելու։ Բացատրութիւնը սուր կերպարանք է ստանում, որի միջոցին Ցուրինովը դանակով թեթեւ վիրաւորում է Կօրինեվին։ Այդ մասին կազմված է արձանագրութիւն։

✦ Կովկ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը խնդրում է մեզ տպել, որ ինքն ստացել է յօգուտ Դպրոցական-Ուսուցչական ֆոնդի՝ 1) Երեանի փոխ թեմակալ Խորէն եպիսկոպոս Մուրադբէգեանի միջոցով՝ Երեանի թեմի զանազան շրջաններում հանգանակած 1012 ր. 89 կ., 2) բժշկապետ Բագրատ Նաւասարդեանի միջոցով՝ Հիւսիսային Ամերիկայի Ֆրեզնօ քաղաքից, Մ. Նշկեանից՝ 50 ր. 14 կոպէկ։

✦ Թիֆլիսում պանսիօն ունեցող Վարվառէ և Ստեփան Սմբատեանները յուլիսի 20-ին դիմել են Թիֆլիսի նահանգապետին խնդրելով թոյլ տալ իրանց ձեռք բերելու սինեմատօգրաֆային ապպարատ, պարիզեան և ամերիկեան դպրոցների նման, դըպրոցում անցած նիւթերը պատկերներով ցոյց տալու երեխաներին և մեկնաբանելու։ Նաև ահագին ծախքերը ծածկելու համար, նրանք խնդրում են թոյլատրել ճաշերից յետոյ ժ. 3½—7 կամ 7½-ը ցոյց տալու միւս դըպրոցների աշակերտներին, որոնք կարօտ են անհրաժեշտ գիտական ու բարոյական՝ յատկապէս մանկական բովանդակութիւն ունեցող՝ պատկերների։

✦ Թիֆլիսի ոստիկանապետի պաշտօնավարը առաջարկել է բոլոր պրիստաւներին և խուզարկու բաժանմունքի պետին եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել գտնելու անյայտացած Թիֆլիսեցի Եղիազար Մէլքումովին, Պօղոս Մարգարովին և Լեւոն Աբրահամեանին։

✦ Վերջին ժամանակներս տեղացող յորդ անձրեւներից, Աբասթումանից դէպի Արօզինդա սարը տանող ճանապարհը, որտեղ կառուցվում է տուբերկուլօզաւորների համար սանատօրիա, փչացել էր։ Սանատօրիան կառուցանող ինժեներ գեներալ-մայոր Կօզնօվսկին, ուղղելով ճանապարհը, ձեռնամուխ է եղել բանւորական բարաքների շինելուն և մօտակայ աղբիւրներից դէպի սանատօրիան ջուր անցկացնելուն։

✦ Ժողովրդ. լուսաւորութեան մինիստրութիւնը մարմնամարզութեան ուսուցիչներ պատրաստելու համար Թիֆլիսում կուրսեր բանալու նպատակով յատկացրել է 3,400 րուբլի։

✦ Ախալցխայի գաւառի Թամալա գիւղի եղջերաւոր անասունների մէջ երեւացել է ժանտախտ։

✦ Ախալցխայի գաւառի Շուրգօ, Բօղա, Ջէւուրան և նրա մօտակայ գիւղերի ցանքսերը կարկտահար են եղել յուլիսի 18-ին։

✦ Քութայիսում հրատարակվող «Զվէնի Ցխօվրէբա» լրագիրը 200 րուբլու տուգանքի է ենթարկված Լէնդյում կատարված սենատօրական քննութեան արդիւնքի մասին զետեղված յօդուածի համար։ Խմբագիրը կալանաւորված է, որովհետև չէ կարողացել գումարը մուծել։

✦ Դիլիջանից մեզ գրում են յուլիսի 20-ից. «Մօտ օրերս, Ա. Տէր-Մարտիրոսեանի ձեռնարկութեամբ, Դիլիջանի և Ղարաքիլիսայի միջև սկսվեց աւտօմօբիլային երթեւեկութիւն»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Մուխրանսկայա փողոցի վրա յուլիսի 24-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին կալանաւորվել է Թիֆլիսեցի Արտեմ Մովսէսօվիչ Թումանովը, որը Գօրի էր աքսորված և ինքնակամ այնտեղից վերադարձել էր Թիֆլիս։ Նա նորից կուղարկվի իր աքսորավայրը։

✦ Վերջին ժամանակներս խուզարկու բաժանմունքի ծառայողները նկատել էին մի երիտասարդի, որը շարունակ դիտում էր հարուստ մարդկանց մուտքերը, ելքերը, գողութիւն կատարելու նպատակով։ Նրան կալանաւորելուց յետոյ կատարված հարցաքննութիւնը պարզեց, որ նա Ալէքսանդրօպօլի գաւառի Ղարաքիլիսա գիւղի բնակիչ Սարիբէկ Գրիգորեան Կարապետեանցն է, 17 տարեկան, առանց անցագրի։ Արդէն մի քանի տարի է, որ նա այնպէս ապրում է Թիֆլիսում յանցագործութեամբ պարապելով, որի համար քանիցս նստել է բանտում։ Կարապետեանցին ուղարկել են Ալէքսանդրօպօլի գաւառապետին։

✦ Խուզարկու բաժանմունքի ոստիկանութիւնը յուլիսի 23-ին կալանաւորել է Շուշու գաւառի գիւղացի Գրիգոր Միրզօեվ Կարամանովին, որը գինեգործութիւնից խուսափելու համար ապրում էր ուրիշի անցագրով։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ. ԳԵՂԱՐ.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

—

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 22 յուլիսի

Ամսիս 21-ին ռօտոնդայի դահլիճում դերասան Աղայեանի ղեկավարութեամբ տրվեց «Սէր և նախապաշարմունք» 3 գործ. դրաման և Դօստոեվսկիի „Преступленіе и наказаніе" վէպից Մարմելադովի մենախօսութիւնը, որը կատարեց թատերասէր Տրօյիցկին։

Պիէսը շատ անգամ է խաղացվել հայ բեմերում, որը զուրկ է գեղարուեստական արժանիքներից, անչափ հնացած և կանոնաւոր դերասանական խմբերի ռեպերտուարից ընդմիշտ դուրս շպրտված։

Այդ երեկոյ յարգելի ղեկավարը բեմ էր հանել մի խումբ բեմին համարեա անծանօթ, պատահական, անշնորհք մարդիկ, որոնք փայտացած, ճնշված՝ թութակի նման կրկնում էին յուշարարից լսած անկապ, անմիտ նախադասութիւններ և բառեր, առանց ըմբռնելու վերցրած դերերի նշանակութիւնը և իմաստը։

Աղայեանը դերասանի պատասխանատու դերը տարաւ չափազանց թոյլ, մօնօտօն...

Այդ երեկոյ գեղարուեստական բաւականութիւն կարողացաւ պատճառել թատերասէր Տրօյիցկին, որը մեծ աջողութեամբ ռուսերէն արտասանեց Մարմելադովի մենախօսութիւնը։ Գրիմը շատ տիպիկ էր, միմիկան հարուստ, ձայնը համապատասխան և խաղը մտածված։

Որովհետև տոմսակները անխտրութիւն, խառնուիցխառնութ էր տարված, ուստի դահլիճը համարեա լիքն էր։

Հասարակութեան մեծամասնութիւնը հեռացաւ դժգոհ։

Մ. Դ.

—

Դիլիջան, 20 յուլիսի

Այսօր տեղիս ակումբի սրահում, մասնակցութեամբ դերասաններ Անդրանիկի, Միրաղեանի և տ. Ազնիւի, Թուրք երիտասարդութիւնը տուեց մի ներկայացում։ Խաղացին «Գիշերվայ սաբրը խեր է» և «Կըրթկըրթ»։ Առաջինը թոյլ էր, երկրորդը՝ գոհացուցիչ. աննման էր պ. Անդրանիկն իր խաղով։

Թուրք ուսուցիչ պ. Մահմեդօվը իր մանուկ և պատանի աշակերտների հետ տուեց և նուագածային մի դողարիկ բաժին։ Նա նուագում էր թառ, մի քանիսը՝ ջութակ և դահիրա։ Սաները երգում էին բայաթիներ քաղցրահնչիւն ձայնով։

Զուտ արդիւնքը յատկացվելու է մի գեղջիկ գործի։ Մեր դրացիներն ունէին մի բանաստեղծ սատիրիկ գրող՝ Սաբիր, որ մասնակցում էր Թուրք պարբերականներին, գլխաւորապէս «Մօլլա-Նասրէդդինին», մըտրակում օրվայ չարիքները։ Նա ապրեց և մեռաւ անցեալ տարի ծայրայեղ չքաւորութեան մէջ։ Սոյն ներկայացումից գոյացած զուտ արդիւնքը յատկացվում է նրա երկերի հրատարակութեանը։

Ասսիր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Լիլաւայի դպրոցի նախկին հոգաբարձութեան գանձապահ Մն. Աւագեանին

—

Թաւրիզ, 16 յուլիսի

«Մշակի» № 145-ում կարդացի ձեր գրած հերքումը իմ այն թղթակցութեան համար, որի մէջ գրել էի Լիլաւայի ընդհ. ժողովի ընտրած քննիչ յանձնախմբի մասին, որ պաշտօն ունէր քննելու հոգաբարձութեան հաշիւներն ու զեղծումները. և որպէսզի «հեռաւոր ընթերցողները» թիւրիմացութեան մէջ չընկնեն, դուք, պ. Աւագեան, խոպառ մոռացած յանձնախմբի զեկուցումն ու ընդհանուր ժողովի կազմած և ստորագրութիւններով վաւերացրած արձանագրութիւնը, ասում էք. «Լիլաւայի ծխ. ժողովը քննիչ յանձնախմբի զեկուցման վրա հիմնված հաշիւները գտաւ միանգամայն ճիշդ եւ օրինաւոր, հոգաբարձութեան մեակ անդամին՝ գանձապահին էլ յայտնեց իր շնորհակալութիւնը. ուրեմն զեղծման գոյութեան մասին տեղեկութիւններ և կասկածներ յայտնելը վաղաժամ էր»։

Որպէս բացորոշ երեւում է արդէն, «զեղծում» բառը ես և դուք տարբեր կերպով ենք հասկանում։ «Զեղծում» չէ նշանակում, թէ հոգաբարձութիւնը կամ նրա մի անդամը փողեր է գողացել և իր գրպանը դրել. հարկաւ ես այդպիսի մի զրպարտութիւն թոյլ չեմ տուել, այլ միայն, ինչպէս դուք էք վկայում, կասկած եմ յայտնել յոռի գործունէութեան նկատմամբ։ Այժմ ձեր մատնանիշ արած յանձնախմբի ընդհանուր ժողովին ներկայացրած պաշտօնական զեկուցումից և ընդհ. ժողովի նոյն օրը կատարած արձանագրութիւնից կը բերեմ կտորներ, որպէսզի իրօք «Մշակի» «հեռաւոր ընթերցողներն» իրազեկ լինեն, թէ ի՛նչ գործունէութիւն և օրինաւորութիւն է ցոյց տուել հոգաբարձութիւնը։

Յանձնախումբը հոգաբարձութեան և հաշուեմատեանի մաքուր գրված և գումարների անսխալ նշանակված լինելը (ըստ արտաքինի) յիշատակելուց յետոյ իր յունիս 16 թ. զեկուցագրում ասում է.

«Հոգաբարձական նիստերի արձանագրութեանց անկանոն տետրակից երեւաց, որ դպրոցի ներկայ հոգաբարձութեան երկու տարվայ գործունէութիւնը եղել է անբարեխիղճ և միանգամայն դատապարտելի։ Շնորհիւ ծայր անհոգութեան ու անտարբերութեան դէպի իրանց պատասխանատուութեան յանձնված գործը, դպրոցը՝ համաձայն հաշուետետրակների՝ 1910—11 տարեշրջանի վերջում դրամագլխից կորցրել է 21003 ղր. 62½ կոպ. և 1911—12 շրջանի վերջին 9142 ղր. 92 կ.»։

«Առաջին տարում հոգաբարձութիւնը Մ. Տէր-Զաքարեանի նախագահութեամբ սկսել է նիստերը 1910 թ. յուլիս 19-ից և մինչև նոյն թուի հոկտ. 1 ունեցել է հերթական համարներով արձանագրված 49 նիստ, որից յետոյ նիստերի արձանագրութեան տետրակում բաց է թողնված 11 սպիտակ չը գրված երեսներ. ապա նոյեմբ. 27-ից վերսկսելով մինչև դեկտ. 17-ը ունեցել են 3 նիստ, որով և վերջացել են 1910/11 տարեշրջանի նիստերը։ Դրանից յետոյ տետրակում կրկին 15 բաց երեսների ենք հանդիպում, մինչև երկրորդ տարվայ նիստերի արձանագրութիւնները։ Այդ բաց երեսները հաւանականաբար պահված են տեղի չունեցած երեւակայական նիստերի մտացածին արձանագրութիւնների համար, ի խուսափումն դէպի գործն ունեցած անհոգ վերաբերմունքի բարոյական պատասխանատուութեան։ Արձանագրութեան տետրակում հանդիպում ենք նիստերի, որոնք չունեն վաւերացուցիչ ստորագրութիւններ»։

«Նոյն տարվայ հաշիւներում տեսնում ենք տիկ. Թագագիւլ Շահնազարեանցի 8000 ղր. նուէրը, որը սկզբում անցած է եղել դրամագլխի հաշւին. վերջը ջնջ է գրվել և անցել տիկ. Թագագիւլի անձնական պահանջին բոլորովին անիրաւացի կերպով (շատ պարզ է՝ որպէսզի դրամագլխից կերած ցոյց չը տրվի, այլ անհատական պարտք նկատվի)։ Հոգաբարձական պաշտօնական նիստերի արձանագրութիւններում ոչ մի տեղ այդ առիթով որոշում կայացրած չէ, հետեւաբար պէտք է ենթադրել, որ եղել է հաշուապահի (Մ. Աւագեանի) անձնական որոշումով»։

«Այս տարում Թումանեանների մօտ եղել է 1500 թուման, որից անձեռնմխելի 1000 թուման օր. Բուդաղեանի փողը։ Հաշիւներից պարզվում է, որ այդ անձեռնմխելի գումարից վեր առնված և ծախսված է։ 1910 թ. դեկտ. 1-ին ինչ-որ շատ կարճ, բոլորովին այլ ձեռագրով արձանագրված է

է 1843 թ. արհին Բաղդասար հովւապետը, սրա քիչ շարունակութիւնը Գէորգ եպիսկոպոս Վեհապետեանը, իսկ հարաւային նորակից երեսը 1872 թուին կառուցանում է Սարգիս արքեպիսկոպոս Հասան-Ջալալեանցը։ Ապա ուրեմն առաջին դարպասի գլխաւորների արձանագրութիւնը վերաբերում է շինութեան մի մասին կամ երեսին, բակի դարպասի արձանագրութիւնը երկրորդ մասին կամ երկրորդ երեսին։ Երկուսն էլ կազմում են միեւնոյն շինութիւնը, այնպէս որ այժմ շփոթութիւնը այդ երկու արձանագրութիւնների վերաբերմամբ պարզվեց, որովհետև նրանք վերաբերում են միեւնոյն տանը։

Սարգիս սրբազան առաջնորդը մինչ Բաղդասար միտրոպօլիտի կառուցած հոգևոր դպրոցի և առաջնորդարանի շինութիւնն ընդարձակելը՝ կամենում էր հոգևոր տեսչութեան իրաւանց ներքոյ գտնվող քաղաքի շտեմարանի, որ ժողովուրդը «ամբար» է կոչում, վերևի յարկը կառուցանել, բայց երբ այդ մասին հրաւիրվում են ճարտարապետներ և նրանք մի քանի տեղերից քանդում են պատերը, որոշելու թէ հնարաւոր է նրանց վրա կառուցանել երկրորդ յարկ թէ ոչ, և յայտնում, որ անհնարին է նրանց վրա շինութիւն շինելը, այն ժամանակ նա քանդել տալով այդ շտեմարանի տանիքը՝ գերանները և տախտակները կրել է տալիս և շինում միտրոպօլիտի կառուցած շինութեան երկրորդ երեսը, թողնելով շտեմարանի միայն պատերը։ Այդ շտեմարանի պատերի ճարտարապետների քանդած տեղերը այսօր իսկ նկատելի են, որ նորից հիմնված են չոր քարերով։ Բայց թէ մրտեղից է սկիզբն առել այդ շտեմարանը, այդ մասին մեր ձեռք բերած տեղեկութիւնն այս է։

Յայտնի է պատմութիւնից, որ Շուշի բերդաքաղաքը մեծամեծ դժուարութիւնների յաղթելով 1828 թուին, իր հիմնվելու 76 տարում, գնդապետ Րեուտի և իշխան Մադաթովի ջանքերով վերջնականապէս ընկաւ ռուսաց տիրապետութեան ներքոյ։ Որովհետև Շուշին յաճախակի ենթարկվում էր պաշարման և կտրվում հարեան գիւղերի հետ ունեցող հաղորդակցութիւնից և անկարողանում զօրքի և տեղական բնակիչների համար հարկաւոր պաշարը ձեռք բերել, ուստի պետութեան հաշուին «Մելիքին դուռը» կառուցվում է այդ ահագին ամբարը, և այնտեղ պահվում մեծ քանակութեամբ պաշար ձախորդ տարիների համար։ Երբ դադարում են Պարսկաստանի կողմից յարձակումները և Շուշին զրկվում է բերդ լինելուց և բացվում են ճանապարհները, այդ շտեմարանը (շինութիւնը) անօգուտ վաճառվում է քաղաքացիների վրա։ Գնող յայտնի Խանդամիրեան, Ամիրումեան, Հախումեան և այլ ազնուականները, որ խմբովին վճարել էին 6—7 հազար րուբլի, ապագայում այդ շտեմարանը ընծայում են թեմական դպրոցին, յարմարեցնելու և այնտեղ փոխադրելու դպրոցը, բայց երբ Սարգիս սրբազան Հասան-Ջալալեանցը ճարտարապետների ցուցմունքով հաւաստիանում է, որ շտեմարանը անյարմար է որևէ շինութեան համար, քանդել է տալիս և նրա նիւթեղէններով կառուցանում, ինչպէս ասացի, Բաղդասար միտրոպօլիտի կառուցած շինութեան երկրորդ երեսը։ Այդ շտեմարանամբարը այսօր իսկ կայ, միայն պատերը, գլուխը բաց, և ծառայում է որպէս նաւթի պահեստ և բերում է տարին 180 ր. վարձ։

Առաջնորդական տան բակում, հարաւային կողմում, երեսը դէպի արեւմուտք ուղղած, կայ մի ուրիշ շինութիւն, առաջին էլ մի գոմ, որը շինել է տուել Սեդրակեան Առիստակէս վարդապետը 1878 թուին։ Այդ շինութիւնն այժմ դատարկ է։

Պետ.

(Վերջը միւս անգամ)

մակական (մասսայական) ներսում կար-գում էնք, որ պրոյեկտը ամբողջովին պա-քերի համար Թուրքիստանեանները վեր առնել, գարունական փուլերի գինայ և նորել, 205 Թուման Միւս վեր առնված փուլերի գրա-մադրելի համար չը կայ ու մի թէկուզ և ամնակա որոշումն Անհատականների է, որ հոգաբարձութեան իրաւասութեան ասոճուն-ների գուրս է ամենամեծերի դրամադրելու նոտը առաջ:

Ընդհանուր առմամբ հոգաբարձութեան աշ-խատութիւնները ու անհրաժեշտութիւնը ներկայացնելու համար դատական ուրք դառն է ասում։ Առաջը առաջ ընտրելու կարգը։ 5 արժանաւորագիրները մէջ քանդերեան ծրագրերը կանչը է ու բաժին ու ու-նակցական կարծիք մասին ի յիսուն է մեծ վարե կրաև որ պարզվում եւ բարձր կարդալու նոյն իսկ պատրաստ, որ 5 հոգաբարձութեանը մինչև վերջ։ Մ. Ասա-ցման նոր դատում քաղաքում (վերջինս համարժ մէն մեծամ է թարգմանելու մասին ու մի գրաւոր հրամայ-բերման մեջ հոգաբարձութեան մինչև վերջ իսկ մասնագիտական պատրաստութիւններ նրանց հատուցման մասին։

Վերջին տարվայ նիւթերի արձանա-գրութիւնը տեսողական հաշիւները և թոշակառու մինչևս մի գերմանից (ըն-դհանուր մեջ կարգի և 4-) նիւթերի աշխա-տող առաջարկ 17-րդ ներկայացման եւ կողմանից կազմում արձանագրութեան մեջ հասարակական մինչև նոյեմբ. 7, ինչ ա-ռաջին նրանց էլ առաջ, մի բաց նիւթ-վրա, առանց հոգէվորների և առանց վա-րագույրել ասորոցարարութիւններ արձանա-գրում նոր ասում արձանագրած նիւթ նրա-մեջը յուլիս 10-ը (1911 թ.) եւ մինչև 15-ը թուի առաջինում ինչ թէ հոգաբար-ձական կարգը լիազօրութեան է առաջ Մ. Ասագրման մէջն ու ավելի 650 Թուման պատրաստ վեր առնել, ինչ երկրորդական որ-պէս թէ Մ. Ասագրման զինվորական է, որ 650 Թուման պատրաստ է վեր առել Վարժա-վարժանոցներ Ինչպես չեղավ, այս նիւ-թերը չունին վավերացուցած ասորոցարարու-թիւններ Պարզ է, որ այդ անցումը չգր-ծուած (ինչպես և 1910 թ. գինը. 1-ը աշ-խատարարութիւնը) արված է մեծական պատասխանատուութիւնը խուսափելու հա-մար։

Ընդհանուր տարվայ գործունէութեան ըն-թացում ներկայ հոգաբարձութիւնը երբեք չէ հետաքրքրել իմանալու (գոնէ այդ մա-սին ոչ մի տեղ արձանագրած չէ), թէ որ-քան բարեկարգում է առաջում զպրոցի ներքին կարծիքն զարգացել և թէ տնտես-ու ուսուցչական որքան ներուժաստին եթե կատարում է կրթում առանձնական պաշտոնեայ Արձանագրութեան կէրաւոր ըստ. Հա-զարի. 17 յուլիսի։

Ընթերց յանձնաժողովի վեհիւշման նկատ-առմամբ ժողովը նկատի առ եղբայրութեան, որ այդ դեկտեմբերի կարգված է բարեկարգու-թեան Պարզ հոգաբարձութեան գործունէու-թեանը գնում, որ այն նզել է անկատար-ված է զառասողանից։

Մեզաններէ առաջարկութիւն (կայ նան Մն. Ասացման առաջարկութիւնը) Հաշուեցին յանձնաժողովի զեկուցումը և ընդհանուր ժողովի արձանագրութեան մի մասը, որ վերաբերում է զեկուցման և հո-գաբարձութեան գործունէութեանը, չա մ-ւոնի գերմանապաշտ ընտրական են նամաց հոգաբարձութեան մասը փոփոխման։

Այժմ կանգացած ոչ զանձադար, թէ ինչ-կուսի է կարծածում հոգաբարձութեան գոր-ծունէութեան ու ընդհանուրի, որին պաշտ-պան էլ ուղղում կանում պատասխանը։ Ի-պրեյ ի կարծիքով՝ ամր հոգաբարձութեան ա-ռաջը գործունէութեան ու ուժեղանալու ընդհանուր թէ ինչպէս և պարզաբանել համար ի հարցի պէտք է առնէք մասնակ թէ ինչպէս այդ հեծ ժողովին ու չէ ինչ քննարկ կայ աւելի բարեպաշտ, ինչ գաշտ մեր հասարակական կեանքին նշանակութեան Հայկական

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Կովկասեան գիւղացիների հողա-յին գործերինը քարտիւղարել կերսա-բերեալ Փոխարքայի օրինական մշտա-թեանը ուսարումել է արքէն։ Մինիս-տրների խորհուրդը համաձայն է Փո-խարքայի կարծիքն համաձայնեցու Վերջ-նական ձեւակերպութիւնը կանոնների յետաձգվում է, մինչեւ որ կը պարզվի նոր կարգերից մասնիքին նշանակու-թեան կարգը թէ ինչ կը լինի նիւ-թիւ հասարակութեանը։

✦ Կովկասեան լեռների երկաթու-ղու գծի համար որոշված է շինել մի թունել 23 վերստ և 160 սաժ. երկարու-թեամբ։

✦ Լեռներ են պատում Պետերբուր-գում, որ ամ-Վոնսկին երկաթուղային խումբերից կը հատկացվի կառավա-րութեան կողմից։

✦ Կառավարութիւնը մտադրել է մի օրինագիծ գիւղական չէրձևաբանում տնտեսագրոյ խաղալիքանոյանների դէմ կաշի մեծոյ համար։

✦ Կանանց իրաւունքն ասատութեան

ռուսական լիգան կառավարութեան թոյլտուութեամբ հրաւիրում է առաջին համառուսական ժողովը կանանց կըր-թութեան մասին խորհրդակցելու Պե-տերբուրգում, որը կը տեւի ներկայ 1912 թուի դեկտեմբերի 26-ից մինչև 1913 թուի յունվարի 4-ը։ Համագու-մարին անդամագրվել կարող են գի-տութեան, գրականութեան և կրթա-կան դաստիարակչական գործի սպասա-ւորները։ Անդամակցական վճարն է 5 րուբլի։ Տեղեկութիւններ ստանալու հա-մար և համագումարին մասնակցելու մասին գրութիւնները պէտք է ուղղել լիգայի նախագահուհուն (Знаменская ул. № 20 кв. 22).

✦ Ռուսաց ուղղափառ սինոդը վերջ-նականապէս վճռել է կանանց համար աստուածաբանական բարձր ինստիտուտ բանալ։

✦ Մելիտոպոլի գաւառից արտաքս-վում են հարիւրաւոր հրէայ ընտանիք-ներ։ Վաշխառուները աշխատում են ամենացած գներով ձեռք բերել նրանց ստացուածքներն ու տնային իրեղէն-ները։

✦ Կուրսկի նահանգում Ն. Վ. Բազ-պի մօտ ծառայող 12 տարեկան գի-ղացի հովիւ Գրիգինը գողացել էր եր-կու հաւի ճուտ։ Երբ նրան սպառնա-ցին այդ բանի համար յայտնել մօրը, տղան անյայտացաւ։ Մի քանի օրից յետոյ նրան գտան կախված։

✦ Սպասսկում թոյն ընդունելով ինքնասպանութիւն է գործել երիտա-սարդ ինժեներ Պալով։ Իր թողած գրու-թեան մէջ նա յայտնում է, որ երեք տարուց աւելի է, ինչ անյոյս կերպով սիրում է իր մօրը։ Թէև վերջինս ըն-դունում է նրա սէրը, բայց այդ բո-լորը կատարվում է գաղտնի, մինչդեռ ինքը ուզում է ապրել ազատօրէն. դրա համար էլ, անկարող լինելով այդ անել, գերադասում է վերջ տալ իր կեանքին։ Պալովի մայրը 40 տարե-կան կին է, քաղաքում առաջին գեղեց-կուհին։ Նրա և որդու մտերմական յա-րաբերութիւնների մասին վաղուց էր խօսվում քաղաքում։ Մայրը խելագար-վել է։

✦ Ֆրանսիական քաղաքային ինք-նավարութիւններից շատերը արգելել են սինեմատոգրաֆներում ոճրագործու-թեան տեսարաններ ներկայացնել։

✦ Կ. Պոլսում զինուորական դրու-թիւն է յայտարարված։ Պարլամենտի դռները փակ են։ Ներս մտնել արգել-ված է։

✦ Պեկինում կազմակերպվել է մի միութիւն ռուս-ճապօնական քաղա-քականութեանը հակազդելու համար։ Միութիւնը եռանդուն ագիտացիա է մղում ռուսներին և ճապօնացիներին Չինաստանից դուրս քշելու համար։

✦ Իշխան Կացուրան Ճապօնիա հասնելուն պէս կը հրատարակվի ռուս-ճապօնական համաձայնութեան բնա-գիրը, որտեղ մի կողմից խօսվում է Ռուսաստանի արտօնութիւնների մա-սին Մօնգօլիայում, և միւս կողմից Ռուսաստանի ու Ճապօնիայի՝ Ման-ջուրիայում, նոյնպէս ազդեցութեան շրջանների բաժանման մասին։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

24 յուլիսի

ՏՕԿԻՕ։ «Ուսախին» մեղադրում է պալա-տական բժիշկներին դէպի կայսրի հիւան-դութիւնը անփոյթ վերաբերվելուն համար։

ԼՈՒԳԱ։ Առաւօտեան ժամը 8-ին Աբրա-մովիչը թռաւ դէպի Պետերբուրգի կողմը։

ԳԱՏՉԻՆՕ։ Առաւօտեան ժամը 5 և 40 րօպէին այստեղ հասաւ օդաթռիչ Աբրամօ-վիչը և ցած իջաւ զինուորական աէրօդրո-մում։

ՏՕԿԻՕ։ «Խայխիմբուն» լրագրի առելով, Կորէայում երկու զօրաբանակ կազմակեր-պելու գործը վճռված է դրական մաքով։

ԼՕՆԴՕՆ։ Զինուորական մինիստրութիւնը կազմակերպեց մասնագէտ օֆիցերներից մի կօմիտէտ անթել հեռագիրների մէջ արված նոր գիւտերը ռազմական նպատակների գործադրելու համար։

ՉԻԿԱԳՕ։ Երէկ բացվեց Րուզվէլտի կազ-մակերպած ազգային կօնվէնտը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ժողովրդական լուսաւո-րութեան մինիստրութիւնը 1913 թուի նա-խահաշուի մէջ մտցնում է գումարներ քա-ղաքային և տարրական դպրոցներում ար-հեստների աւանդումը զարգացնելու համար։ Միաժամանակ հարց է յարուցված ձեռա-րուեստի աւանդման համար յարմարագոյն ծրագիր մտցնել դպրոցներում։

Ժամը 6-ին Աբրամովիչը Գատչինօյից թռաւ Պետերբուրգ և 300 մետր բարձրու-թիւնից իջաւ աէրօդրօմում։ Օդաթռիչին ողջունեցին համառուսական աէրօկլուբի ներկայացուցիչներն ու օդաչու դպրոցի օ-ֆիցէրները։ Առաջիկայ շաբաթ Աբրամօ-վիչը մտադիր է Մօսկվա թռչել։

ՏՈՒԼԱ։ Օդաթռիչ Լերխէն արշաւատե-ղում իր սեփական ձևի աէրօպլանով երկու թռիչք կատարեց բարձրանալով մինչև 500 մետր։

ՄՕՍԿՎԱ։ Նահանգական զեմստվոյին վար-չութեանը Աւստրալիայից հարցրել են ռու-սական տնայնագործական իրերի գների մասին՝ խնդրելով ուղարկել նմուշներ։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամա-նակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 8 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 58 ր., Եւլախ 4 ժ. 29 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 7 ր. երեկ., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.: Պօստային գնացքը № 4—12 ժ. 10 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 14 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 13 ր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 48 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 20 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 6—2 ժ. 44 ր. ցեր., հասնում է Աղստաֆա 5 ժ. 34 ր., Գանձակ 8 ժ. 42 ր. երեկ., Եւլախ 10 ժ. 39 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 3 ժ. 21 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 38 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106 (III կամ IV կարգի վագոններով, երբ կա-րևորութիւն զգացվի)—4 ժ. 37 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 44 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 5 ր. ցեր., Եւլախ 4 ժ. 13 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բագու 5 ժ. 54 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄ.—Արագ գնացքը № 11—10 ժ. 44 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 40 ր. գիշ., Բաթում 8 ժ. 58 ր. առ.: Պօստային գնացքը № 3—9 ժ. 41 ր. ցեր., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 59 ցեր., Բա-թում 11 ժ. 36 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 5—6 ժ. 36 ր. եր., հասնում է Միխայլովօ 10 ժ. 38 ր. գիշ., Բաթում 7 ժ. 26 ր. առ.: Խառն գնացքը № 107 (III կամ IV կարգի վագոններով, երբ կարևորու-թիւն զգացվի) 6 ժ. 18 ր. առ., հասնում է Միխայ-լովօ 1 ժ. 32 ր. ցեր., Բաթում 4 ժ. 31 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստային գնացքը № $^{74}/_{75}$—12 ժ. 40 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 54 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 24 ր. ցեր., Էջ-միածին 4 ժամ 40 րօպ. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 7 ր. ցերեկվայ (առանց Երևան մտնելու), Նախի-ջևան 9 ժ. 50 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 21 ր. գիշ., Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{78}/_{79}$ (մի-այն II և III կարգի վագոններով)—7 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 2 ժ. 18 ր. գիշ., Ալէքսանդ-րօպօլ 5 ժ. 56 ր. գիշ., Էջմիածին 11 ժ. ցեր., Ու-լուխանլու 11 ժ. 26 ր., Երևան 12 ժ. 19 ր. ցեր.: Մարդ.-ապրանքատար № $^{108}/_{109}$—11 ժամ 28 րօպ. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 28 ր. եր., Ալէք-սանդրօպօլ 11 ժ. 27 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 40 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 15 ր. առ., Երևան 7 ժ. 23 ր. առաւօտեան:

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 58 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 43 ր., Բօրժօմ 1 ժ. 39 ր. ցեր., Մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—3 ժ. 5 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 48 ր. ցեր., Բօրժօմ 8 ժ. 41 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 1—9 ժ. 56 ր. եր., Պօստային գնացքը № 3—8 ժ. 56 ր. առ.: Մար-դատար գնացքը № 5—5 ժ. 51 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 107—4 ժ. 56 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արագ գնացքը № 12—9 ժ. 18 ր. առ.: Պօստային գնացքը № 4—11 ժ. 15 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 6—1 ժ. 59 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 40 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստ. գնացքը № $^{72}/_{73}$—7 ժ. 26 ր. առ., Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{74}/_{75}$—8 ժ. 33 ր. եր.: Մարդ.-ապ-րանքատար գնացքը № $^{80}/_{81}$—12 ժ. 48 ր. ցեր.:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 8 ր. առ., մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—9 ժ. 8 ր. երեկոյեան:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-Ի ՆԵՐՍՐՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին եւ նեարդային:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.:

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ — 1—2 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—71

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՂԶԼԱՐԻ հայոց հոգևոր կառավարութեան համար

հարկաւոր է մի հմուտ

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

որը միևնոյն ժամանակ վարելու է եկեղեցում սպասաւորի պաշտօն և պէտք է քաջ ծանօթ լինի եկեղեցական երգեցողութեան։ Ցանկացողները պայմանների մասին դիմեն հետեւեալ հասցէով. Кизляръ (Терск. обл.) Духовное Правленіе.

Գործ.-անդամ Կառավ. Գր. Ք. Իւզբաշեանց

(չ. ու.) 531. 3—3

Թիֆլիսում մի ընտանիքում (ուսուց. և ուսուցչուհի) ընդունվում են

✦ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ ✦

8—12 տարեկան հասակի։

Պայմանների մասին մինչև օգոստոսի 10-ը դիմել՝ Б.-Караклисъ, Александровская ул. 9, Օլգա Գենջեանին։

(հ. կ) 518. 4—4

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ,

ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐԻՑ!

Երևան են եկել մեր Սպէրմինի սակաւարժէք նմանողութիւնները, որոնք ըստ ազդեցութեան ոչ մի առնչութիւն չունեն մերինի հետ, և դեռ յաճախ նրանք պարունակում են իրանց մէջ առողջութեան համար վնասակար նիւթեր։

Նեվրաստենիայի, սեռական թուլութեան, զառամութեան, իստէրիկայի, նեվրալգիայի, սակաւարիւնութեան, թոքախտի, սիֆիլիսի, սրտի ներքին բժշկութեան հետեւանքների, սրտի հիւանդութիւնների (չաղութիւն, սրտի պնդախտութիւն, սրտի բաբախումն, պէրէբօյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումի, ալկօհօլիզմի, ողնաշարի հիւանդութեան, կաթուածների, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեան, յոգնածութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ միայն Սպէրմին-Պէլի գործածութեամբ կարելի է հասնել այն փայլուն հետեւանքներին, որոնց մասին վկայում են ամբողջ աշխարհի յայտնի գիտնականների և բժիշկների գիտութիւնները։ Հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել

ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԵԼԻ

անուան վրա և հեռու մնալ զանազան անուններով երևան եկող բոլոր մահլամներից և հեղուկներից, որոնց սակաւարժէք. համար հրատ. ունենք առանձին բրօշիւր, որն ուղ. է ձրի՝ ՍՊԵՐՄԻՆԻ մասին եղած նոր գրական. հետ միասին։

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ
ПРОФЕССОРЪ Д-РЪ ПЕЛЬ и С-ья
ПОСТАВЩИКИ ДВОРА
ЕГО ИМПЕРАТОРСК. ВЕЛИЧЕСТВА
С.ПЕТЕРБУРГЪ
В.О. 7 ЛИНІЯ 18

(П. 68382) 16—11

ՕԴԵՍՍԱՅԻ

հայոց ծխակ. միդասեան դպրոցի համար

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

Մի ձեռնհաս ուսուցիչ

հայոց լեզուի, գրագիտութեան և երգեցողութեան համար, շաբաթական 17—18 դասով. ռոճիկը 30 ր. ամսական, բնակարան՝ միայն մի սենեակ և վառելիք։ Ցանկացողները պէտք է ուղարկեն ուսման և ըստ կարելոյն ուսուցչական վկայականները կամ նրանց պատճէնները։ Դիմել անյապաղ Одесса, свящ. О. Чубарьяну. Екатерининская 69.

(ա.օ.) 539. 5—3

Նկարչութեան, չքեղ ձեռագործի եւ կարուձեւի դպրոցաւարտ, երեք տարվայ փորձառութեամբ մասնագէտ ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ, պաշտօն է որոնում հայոց ծխական կամ պրոֆեսիօնալ դպրոցներից մէկում. կարող է ստանձնել նաև ՎԵՐԱԿԱՑՈՒՀՈՒ պաշտօն։ Վերոյիշեալ առարկաներից ունի աւարտման վկայականներ։ Համաձայն է գնալ թէ ուրիշ քաղաքներ և թէ գաւառներ։ Դիմել՝ «Հովիտ» խմբագրատանը Ե. ա.-ք. Երզնկեանցին։ Редакція „Овитъ", Курная ул. № 3.

(հ. կ.) 541. 4—2

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ

(Թուրքահայ բանաստեղծ)

...ԿԵՐՈՆՆԵՐ...

Ներկայ աշխատութիւնը, որ կը պարունակէ իր մէջ 129 ոտանաւոր, բաժնուած է հինգ մասի։

I մաս—Հին հնչեակներ
II » —Հոգիի ժեստեր
III » —Իրիկնամուտին
IV » —Ծամբուն եզերքը
V » —Տառապանքին յաղթանակը

Այս հատորը, որու ծաւալն է 307 էջ, տըպուած է լաւագոյն թղթի վրայ և արժէ 1 ր. (ճանապարհածախսով 1 ր. 10 կ.)։

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

կարելի է գնել «ՄՇԱԿԻ» խմբագրատանը։

(օ. մ.) 517. 5—5

ՄԵՐՎԻ

հայոց եկ.-ծխ. երկսեռ դպրոցի համար

հարկաւոր է

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

12 դաս հայոց լեզուի, 4 դաս կրօնագիտութեան, 2 դաս վայելչագրութեան և 8 դաս երգեցողութեան համար։ Բացի դրանից պիտի իմանայ կազմել քառաձայն խումբ, ունենայ լաւ ձայն և կիրակի ու տօն օրերին երգէ եկեղեցում։ Ռոճիկ միմիայն 700 րուբլի։ Դիմել՝ Тифлисъ, Мадатовскій островъ, заводъ Джагетяна.

Աւագ. ուսուցիչ՝ Պատ. Աթարեկեան

(շ. կ.) 542. 3—1

ԱՐՄԱՒԻՐԻ հայոց եկ. ծխ. օ-բերդայ ուսումնարանի համար հարկաւոր է

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

հայոց լեզուի և առարկաների համար շաբաթական 26 դասով և

ՄԻ ՀՄՈՒՏ ՎԱՐԺՈՒՀԻ

ձեռագործի և վերակացութեան համար 12 դասով։ Խնդրատուները կարող են դիմել Արմաւիր՝ Հոգաբարձութեանս, տեղեկութիւն տալով նաև իրանց պաշտօնավարութեանց և կրթական ցենզի մասին։

Հոգաբարձութիւն

(օ. մ.) 521. 3—3

Ներսիսեան Հայոց Հոգևոր Դպրոցի

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ առաջիկայ 1912/13 ուսումնական տարվայ համար

հարկաւոր է

ԵՐԿՈՒ ՎԵՐԱԿԱՑՈՒ

Ռոճիկ տրվում է տարեկան 900 ր.։ Ներկայացնելու են խնդիրները իրանց աւարտման վկայականների հետ հոգաբարձութեան դիւանը մինչև օգոստոսի 15-ը։

(:.հ.) 532. 3—3

ՎՐԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՑԻՆԿՕԳՐԱՖԻԱՆ

Ընդունում է ցինկօգրաֆիական կլիշէների պատուէրներ և պատրաստում է մաքուր, ճշգութեամբ և մատչելի գներով։

Թիֆլիս, Վանքի Մեծ փողոց։

(հ.կ.) 522. 6—3

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է բոլոր գրախանութներում

Наша Азбука

Иллюстрирована оригинальными рисунками изъ Кавказской жизни и приспособлена для кавказскихъ школъ.

Составили В. С. и Ш. Х.

Цѣна 30 коп.

(հ.) 536. 2—2

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ

ԼԷՕ

ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՏՕՆԸ

Հրատարակութիւն Հայ Տպագրութեան 400-ամեայ Յոբելեան. Թիֆլիսի Յանձնաժողովի։ Բովանդակութիւն.—Յոբելեանական Յանձնաժողովի հրաւէրը։ I. Տառերի գիւտի 1500-ամեակ։ Ի՞նչ է գիրը։ Անգիր հայերը։ Ս. Մեսրոպ։ Սահակ-Մեսրոպեան դպրոցը։ II. 400 տարի հայ տպագրութեան։ Ճգնաժամի մէջ։ Սկիզբը։ Զարգացում։ XVIII դար։ XIX և XX դարեր։ Վերջաբան։ Յաւելուած։

Գինն է 25 կոպ.

Վաճառվում է Թիֆլիսի և գաւառական քաղաքների բոլոր գրավաճառների մօտ։ Պահեստը «Գիր» գրավաճառանոցում (Тифлисъ, Книжный магазинъ „ГИРЪ").

(հ. կ.) 507. 5—5

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎ ԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում լրագիրներ եւ ամսագրեր, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արաբերէն և լեհականների բարբառներով։ Ընդունվում են նաև... Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշտօրէն և չափաւոր գներով։ շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել:

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ԴՐԷՅՖ-ԿՈՒՐԱՆՏ ԳՆԵՐՈՎ:

Տելեֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.